

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक आनन्दभूमि

२०७१ आश्वीन पूर्णिमा / कतिंपुहि- वर्ष ४२
बु. सं. २५५८

अंक ६
ने. सं. ११३४

The Ananda Bhoomi (Year 42, Vol. 6)
A Buddhist Monthly : October/Nov. 2014

प्रमुख सल्लाहकार:
भिक्षु मैत्री महास्थविर (प्रमुख, आ. कु. वि.)

सल्लाहकार :
भिक्षु धर्मर्मति (कार्यवाहक प्रमुख, आ.कु.वि.)

व्यवस्थापन तथा वितरक :
भिक्षु पियदस्ती, आनन्द कुटी विहार, ४२७१४२०

व्यवस्थापन सहयोगी : भिक्षु सुरण्ठकर

वितरण सहयोगी : विवेक महर्जन

लेखा व्यवस्थापन : सुरेश महर्जन, स्वयम्भू

आवरण डिजाइन/मैत्री सेटिङ़ : विवेद महर्जन

कम्प्यूटर सज्जा : राजकुमार छुका, छ्वप

सम्पादन सहयोगी : भिक्षु अस्सन्जि

सम्पादक/प्रकाशन संयोजक:

कोण्डन्य

बुद्धविहार भृकुटीमण्डप, ४२२६७०२

वितरणार्थ सहयोगीहरू:

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीघः), शर्मिला श्रेष्ठ (बौद्ध वृद्धश्रम-बनेपा), अ. इन्द्रावती, सरिता अवाले (ललितपुर), सुश्री वीणा कंसाकार (बौद्ध महिला सघ, नेपाल), सुश्री शकुन्तला प्रधान, श्रीमती केशरी वज्राचार्य, सुवर्णमुनि शाक्य (भैरहवा), विद्यादेवी शाक्य (बुटवल), याम शाक्य (वैनी), ज्ञानमाला संघ (तानसेन), बलबहादुर गाहा (पात्या), कृष्णप्रसाद शाक्य (बाग्लुङ), विजय गुरुङ (लमजुङ), शैती चौधरी (फूजारी लामा) सतरी।

मुद्रण:

आईडियल प्रिन्टिङ प्रेस, ग्वार्को, फोन: ५००७५६३

शाखा : पुल्योक, फोन : २९२०२३५

प्रकाशक:

आनन्दकुटी विहार

आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू, फोन: ४२७१४२०

का.जि.द.नं. ३४/०३४/०३५/म.क्षेत्रिक. नं. ७/०६९/६२

बुद्धवचनामृत

सब्बे तसन्ति दण्डस्स-सब्बे भायन्ति मच्चुनो
अत्तानं उपमं कत्वा-न हनेय्य न घातये ॥

दण्ड देखेर सबै डराउँछन्, मृत्यु देखेर सबै
काँप्तछन्, त्यसकारण आफू भै सम्भी प्राणीलाई हिसा
नगर्नु र नगराउनु ॥

दण्ड खना सकले ग्याः, सी माली धकाः नं
र्ग्याः, अथे जुया थः हे उपमा जूसै मेपि प्राणीया हिसा
मयायेनु, मेपिन्त नं याकेमते ।

All are afraid of the stick, all fear death.
Putting oneself in another's place, one should
not beat or kill others.

धम्मपद १२९

सम्पर्क कार्यालय

आनन्द भूमि

आनन्दकुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं ।

फोन: ४२७१४२०

E-mail : anandakutivihar@gmail.com

gkondanya@gmail.com

info@anandabhoomi.com

Website: anandakutivihar.com.np

www.anandabhoomi.com

वार्षिक रु. १५०/-

एकप्रति रु. १५/-

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गरौ ।

सम्पादकीय

विजया दशमीलाई धर्म विजयाको रूपमा मनाओ

नेपालमा मुख्य गरेर हिन्दू र बौद्ध धर्मावलम्बीहरूको बाहुल्यता पाईन्छ । यहाँ मुशिलम, ईशाई र अन्य धर्मावलम्बीहरू पनि छन् । वर्तमान नेपालमा सबै धर्मावलम्बीहरू एक आपसमा मिलेर सहिष्णुपूर्वक नै बसेका छन् । यहाँ अहिलेसम्म धर्मको नाममा कुनै कलह-भैझगडा भएको छैन । सबैले आ-आफ्नो धर्म अनुसार चाड पर्वहरू मान्दैछन् । वर्तमान नेपाल धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र घोषित भैसकेकोलाई नै सबै नेपालीहरूले स्वीकार गरिसकेको छ । यसर्थमा राज्यले कुनै एक धर्मलाई काखा र अरुलाई पाखा गर्ने मिल्दैन । राज्य सरकारको लागि सम्पूर्ण देशका नागरिकहरू समान हुन्छन् । धार्मिक स्वतन्त्रताअनुरूप प्रत्येक नागरिकले स्वेच्छाले आ-आफ्नो धर्म अनुसार जीवन यापन एवं बाँच्न पाउनु पर्दछ ।

नेपालमा अफैपनि दसैलाई ठूलो चाडको रूपमा राज्यले मान्यता दिएको छ । यो चाडपर्वमा नेपालका सबैजसो शक्ति पीठहरूमा परेवा, हाँस, कुखुरादेखि भेडा, च्यांग्रा, बोका, राँगो आदि लाखो संख्यामा बलि दिन्छन् । धर्मको नाममा पशुहिसालाई अझै पनि शुभकार्य मानिन्छ, तर यो धर्म हो, पापकर्म हो वा के हो ? विचारणीय पक्ष छ । निरपराध पशुको निर्मम हत्या, धर्म प्राप्तिको नाउँमा बलि दिएर यथार्थमा कहिलै पनि धर्मपुण्य प्राप्त हुन सक्दैन भने त्यसरी धर्मपुण्य प्राप्त भयो भनी कसरी स्वीकार गर्ने ? धर्मशास्त्र अनुसार त प्राणीको सेवा गर्नु पनि धर्म-पुण्य कार्य नै हुन् भने अरुलाई दुःखकष्ट पीडा दिनु, हिसा गर्नु पापकार्य हुन् । निर्दोष प्राणी पशुलाई तथाकथित अन्धविश्वास धर्मको नाममा काटमार गरेर बलि दिनु २१ औं शताब्दीका विवेकशील, सभ्य मानव जातिको लागि शोभनीय छ कि छैन ? धार्मिक अन्धता-मूर्खतापूर्ण काम हो कि होइन ?

कुनैपनि धार्मिक वा सांस्कृतिक रूपमा मनाइने चाडपर्वमा कुनैपनि देवीदेवताले स्वयं मलाई पशुबलि देउ भनी भक्तहरूलाई अहाएका हुँदैन् । तर पनि भक्तको नाउँमा अविवेकी, चलाक-धुर्त मनोवृत्तिका कारण मानिसले आफ्नो स्वार्थ पूर्तिका लागि पशुहिसा तथा बलिप्रथालाई अंगाली त्यसको सम्पूर्ण दोष प्रभुकै टाउकामा थोपारिदिने चलन अद्यावधि रहिरहेको छ, यस्तो दानवीय प्रवृत्तिमा परिवर्तन सोच आवश्यक छ । तसर्थ हामीले धर्मको नाउँमा पशुबलि होइन, पशुहिसा होइन, बरु कुनैपनि प्राणीप्रति मैत्रीयुक्त व्यवहार गर्न

सकेमा धर्म र संस्कृतिको नाउँमा गरिएइरहेको जीवहिसालाई विस्तारै छोड्दै जान सकिने हुन्छ । असत्यप्रति सत्यको विजय, दानवीय प्रवृत्तिउपर मानवीय प्रवृत्तिको विजय, हिसामाथि अहिसाको विजय, द्वन्द्वमाथि शान्तिको विजय, अधर्ममाथि धर्मको विजय नै वास्तविक विजय हो । त्यसैले बलिप्रथा एवं पशुबलिजस्तो कुप्रथाबारे आजको सभ्य समाजले पुनर्मूल्यांकन गरेर अगाडि बढ्ने कि पुरातनशैलीबाटे अगाडि बढ्ने ? यस्लाई रचनात्मक बहसको विषय बनाइनु सबैका लागि सुखकर विषय हुन्छ । अतः हामी नेपालीहरूले बडादसै भनी मार्निंदै आएको चाडपर्वमा धर्मको नाउँमा गरिने बलिप्रथा वा पशुहिसालाई रोक्ने-बन्द गर्नेतर्फ किन अघि नसर्ने ? विकल्पमा हामीले विजया दशमीलाई धर्मविजया दशमीको रूपमा मनाउँदै जाने प्रण गर्नु आवश्यक छ ।

इतिहासको पाना पल्टाउँदा आजभन्दा २२८० वर्षअघि ईपू. २६६ मा सम्राट अशोकले कलिङ्ग युद्ध गरेर रगतको खोलो बगाएर विजय प्राप्तिसँगै राज्यसत्ता हात पारेका थिए । तर युद्धपछि सम्राट अशोकले युद्धभूमि हेन जाँदा हजारौ हजार क्षतविक्षत लाश देखेपछि उनलाई आत्मगलानि भयो, पश्चाताप भयो । यस्तो हृदयविदारक दृश्यले सम्राटको मन पानी बिनाको माछाजस्तै छटपटी भइरहँदा सानो उमेरका प्रव्रजित निग्रेधले प्रमाद अर्थात् बेहोसीपन मृत्युको बाटो हो, अप्रमाद अर्थात् सजगता, सतर्कता एवं स्मृति मुक्तिको मार्ग हो भनी मनुष्य जीवन दुःखमय, अनित्य, क्षणभंगुर भएको कुरा बताउँदै ध्यानसाधनाबाट मनलाई पवित्र र शुद्ध गर्दै आफ्ना ईन्द्रियहरू माथि विजय पाउनु नै वास्तविक विजय भएको कुरा सुनेर सम्राट अशोकको हृदय परिवर्तन भयो । त्यसपछि उनले आश्विन शुक्ल दशमीकै दिन शस्त्रअस्त्र सदाका लागि परित्याग गरी बुद्धशिक्षा अंगाली धर्मको मार्गमा लागेर आफैमाथि विजय पाउने प्रतिज्ञा गरे । यसै विजया दिवसलाई धर्मविजया दिवसको रूपमा मनाउँदै आएको छ । अतः हामीले पनि दसैमा हिसाबलि त्याग गरी धर्मविजया दिवसको रूपमा मनाउन सिकौ ।

हामी विवेकशील बौद्धहरूले दसैलाई रुढिवादी परम्परागत रूपमा मात्र होइन, धर्मसंस्कृतिको नाउँमा हिसाबलि-पशुबलिप्रथा त्यागेर अहिसात्मक पर्वको रूपमा हामी बौद्धहरूले सम्यक् तरिकाबाट धर्मविजया दशमी मनाउनु सबैका लागि आदर्श हुन्छ ।

विषय-सूचि

क्र.सं.	विषय	लेखक	पृष्ठ
१.	माइसाहेवको जीवन सुवर्णमय-सुखद् रहोस्	कोण्डन्य	४
२.	सुवर्ण शाक्यमाथि पुनर्विचार	सुनिल महर्जन	११
३.	सुवर्ण शाक्यबारे भिन्न कलम : पृथक दृष्टिकोण	कोण्डन्य	१४
४.	बुद्धको आलोचना, बुद्धलाई आरोप	घनश्याम राजकर्णिकार	१८
५.	विश्वविद्यात धर्मनिरपेक्ष राज्य अडिगा हुने	लोकबहादुर शाक्य	२०
६.	कथिन दानको सामाजिक महत्व	भिक्षु पियदस्ती	२२
७.	बौद्ध सम्राट अशोक र धर्मविजया दिवस	छत्रराज शाक्य	२४
८.	अहिंसा दिवस बनोस् विजया दशमी	विनयराज वज्राचार्य	२८
९.	ग्रहण यायेन	राज शाक्य	३०
१०.	थः भिंसा दै सुख	हेरारत्न शाक्य	३०
११.	बौद्ध गतिविधि		३१

यस वर्ष २०७९ मा हुने कथिनोत्सवको तालिका (आश्वीन २३-कातिक २० सम्म)

२३	बिही	धम्मावास विहार, खुसिबुं यम्पि महाविहार, इबही	४	मंगल	त्रिरत्नकीर्ति विहार, कीर्तिपुर जितापुर गन्धकुटी विहार, खोकता
२४	शुक्र	विश्वशान्ति विहार, नयाँ बानेश्वर	५	बुध	चतुर्ब्रह्म बुद्धविहार, मातातीर्थ
२५	शनि	चारूमती बुद्धविहार, चाबही बौद्धजन विहार, सुनाकोठी ● बुद्धविहार भृकुटीमण्डप, काठमाडौं (दिउँसो)	६	विहि	धर्मचक्र आश्रम, बागबजार
२६	आइत	ध्यानकुटी विहार, बनेपा विजयराम विहार, दोम्बु, बलम्बु	७	आइत	आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू
२७	सोम	मणिमण्डप महाविहार, पट्टको ल.पु. ● वेलुवनाराम, थेच्च (दिउँसो)	८	सोम	सुमंगल विहार, लुँखुसी
२८	मंगल	मनमैजु ध्यानकुटी विहार, मनमैजु प्रणिधीर्णा विहार, बलम्बु	९	मंगल	बौद्ध समकृत विहार, ख्वप
२९	बुध	रत्नविपश्यना विहार, सानो भन्याङ्ग	१०	बुध	बोधिचर्या विहार, बनेपा आनन्दभूवन विहार, स्वयम्भू
३०	बिही	शाक्यसिंह विहार, थैना ● बौद्ध शान्ति विहार, बुलु (दिउँसो)	११	बिही	पूर्वाराम विहार, धुलिखेल
३१	शुक्र	संघाराम विहार, ढल्को	१२	शनि	बुद्धभूमि महाविहार, टोखा
१	शनि	श्रीधः विहार, नघल कुटीविहार, कोटेश्वर	१३	शनि	अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र, शंखमूल सुगतपुर विहार, त्रिशुली
२	आइत	जितवन विहार, थानकोट सुवर्ण छत्रपुर विहार, तुभू	१४	आइत	पाटी विहार, थिमि
३	सोम	पद्मसुगन्ध विहार, मजिपाता	१५	सोम	धर्मशिला बुद्धविहार, पोखरा नगदेश बुद्धविहार, नगदेश

● दिवा कथिनोत्सव कार्यक्रम हुने विहारहरू ।

नोट : कुनै विहारमा सीमित प्रव्रजितहरूलाई मात्र निमन्त्रणा

सुवर्ण शाक्य अभिनन्दन विशेष

माड्रसाहेबको जीवन सुवर्णमय-सुखद रहोस् .....

कोण्डन्य, gkondanya@gmail.com

सर्वप्रथम प्रा. सुवर्ण शाक्यलाई बुद्धविहार भृकुटीमण्डपको तर्फबाट सु-स्वास्थ्य एवं सुखी-दीर्घायु होस् भनी मैत्रीपूर्ण कामना ! नेपाली साँस्कृतिक परम्पराअनुरूप भिजंको-भीमरथारोहणको सुखद उपलक्ष्यमा सोको रोग विनस्तु !

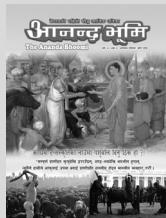
भनिन्छ मानिसले जन्मेर धार्मिक, साँस्कृतिक, सामाजिक, राजनीतिक, भाषिक, साहित्यिक, शैक्षिकलगायत कुनै न कुनै क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउन सक्नुपर्छ, समर्पणभावसहित डटनु-खटनु पर्छ, निरन्तर लगावपूर्ण कार्यगत शैली अपनाउनु पर्छ, यसरी विषयत कार्य क्षेत्रभित्र डुबुलिकै अगाडि बढ्ने विशिष्ट चरित्रका कारण परिणाममुखी योगदान निर्माण हुने हो । आयामिक एवं स्मरणीय योगदानका कारण यौटा व्यक्ति आफै इतिहासमा परिणत हुँदैजाने हो । त्यसैले जसले लगावकासाथ परिश्रमपूर्वक योगदान कार्य गर्दछ, उनलाई सम्बद्ध क्षेत्रले स्मरण गरिरहन्छ । उनको उपस्थितिमा भएगरेका तथा अनुपस्थितिमा हुन नसकेका बारे चर्चाको विषय भइरहन्छ । त्यसो त कुनैपनि व्यक्तिले योगदान पुऱ्याउने ऋममा पूर्णतः विवादरहित ढङ्गले आफूलाई प्रस्तुत गर्न जतिसुकै प्रयत्न गरे पनि निर्विकल्प तथा निर्विवादजन्य प्रवृत्तिबाट ऊ मुक्त हुन सहज हुँदैन ।

बुद्धधर्म, नेपाल भाषा-साहित्य तथा संस्कृति, शिक्षण एवं सामाजिक क्षेत्रमा क्रियाशील जुझारु व्यक्तित्वका धनी, चिरपरिचित नाम हो- प्रा. सुवर्ण शाक्य । बहुआयामिक क्षेत्रमा लगाव-समर्पणका कारण बहुप्रतिभाशाली छ्वि निर्माण गर्न सफल भएका छन्- प्रा. सुवर्ण शाक्य । सम्भवतः

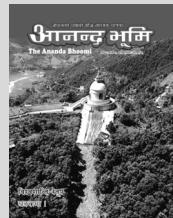

बहुआयामिक विषय-क्षेत्र-परिस्थिभित्र आफूलाई सम्बद्ध बनाएकै कारण उनको कार्यसम्बन्धी क्रिया-प्रतिक्रिया, सहमति-असहमति, समर्थन-विरोधलगायत विषयवस्तु यदाकदा चर्चाको विषय बन्थ्यो । वास्तवमा यो स्वाभाविक प्रकृयाको निरन्तरता नै हो, अष्टलोक-धर्मबाट हामीले छुट्कारा पाउनु कहाँ सहज हुन्छ र ! सुख-दुःख, लाभ-अलाभ, एश-

यस अङ्क

गताङ्कमा

आनन्दभूमि

पढ्दौं पढ्दाओं, समयमैं वार्षिक ग्राहक बनौं

आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं, फोन: ४२७१४२०
E-mail : anandakutivihar@gmail.com, anandakutivihar@ntc.net.np
gkondanya@gmail.com, kondanya@soon.com

अपएश, निन्दा-प्रशंसारूपी अष्टलोक-धर्मको प्रभाव यत्रत्र सर्वत्र छलल्किएकै हुन्छ । हामी सकारात्मक, रचनात्मकमुखी भई आशावादी भएर अगाडि बढ्न सक्नुपर्छ । यस्तो मनोवृत्तिसहित अगाडि बढ्ने धृष्टता गर्नसकेमा नयाँ चिराबाट नौलो मोडसहित सुधारात्मक निकासतर्फ उन्मुख हुनसक्ने हुन्छौं ।

आशावादी चरित्र, सकारात्मक-रचनात्मक कार्य क्षेत्रमा सम्भौता गरी सबैलाई समेटिएर अगाडि बढ्नसक्ने व्यवहारिक कुशल क्षमता भएको व्यक्तित्वको रूपमा धार्मिक-सामाजिक-शैक्षिक संस्थामा म स्वयंले सत्सङ् गर्न पाएका उल्लेखनीय व्यक्तिमध्ये एक व्यक्तित्व हुन्- प्रा. सुवर्ण शाक्य अर्थात् सुवर्ण माड्साहेब । उनको बारेमा केही लेखन भनी यसरी कलम सरर अगाडि बढाइरहँदा बीचबीचमा तगारो तेर्सिएर्फै “खूब स्तुतिगान गाइस,

अति नै गुनगान गन्यौ, चालुसि गन्यौ नि !?” भनी भन्नान् कि भन्ने अनावश्यक तरङ्गले भट्का दिएजस्तो अनुभूति हुनु पनि अस्वाभाविक होइन । कुनैपनि त्यस्तो व्यक्तित्व, जसले सम्बद्ध क्षेत्रका लागि सकदो योगदान पुऱ्याएका छन् भने उनलाई यथार्थतः उजागर गरिदिनु सम्बद्ध क्षेत्रको

जिम्मेवारी हो, स्मरणीय पाटोलाई जनसमक्ष उतार्नु पनि कर्तव्य हो । तर, यसो गर्दा समेत कसैले भक्तिगीत गायौ, पक्ष पोषण गन्यौ भनी भन्छन् भने कसको के लाग्छ ?! तैपनि उनका बारेमा लेखन बस्दा के के लेख्नु, कसरी सुरुवात गलैं जस्तो हुँदा हुँदै आखिर केही लेखन म यसरी तयार भएँ ।

प्रा. सुवर्ण शाक्यलाई चिनजान गर्न पाएको यथार्थमा म थेरवाद बुद्धशासनभित्र प्रव्रजित-दीक्षा प्राप्ति लगतै हो । कुरो २०४४ सालदेखि श्रीगणेश गरी २०७० सालसम्मको केही मेरो मानसपटलभित्र संचित सुवर्ण माड्साहेब बारेमा केही रचनात्मक स्मरणीय यादगार कोर्न गइरहेको छु । प्रस्तुत हुने स्मरणीय पाटोमध्ये संघाराम भिक्षु तालिम केन्द्रबाट शुभारम्भ गरी पुनः संघाराम विहारसम्मको विषयवस्तुलाई नै फोकस गर्ने सोचसहित यो कलम सलबलाइरहेको अग्रिम जानकारी गराउँछु ।

- सुवर्ण माड्साहेब स्थापित लेखक, कुशल वक्ता, अनुभवी प्रशासक, समयोचित व्यवस्थापक, परिचित संस्कृतिकर्मी, कहलिएका बौद्ध विद्वान, ने पालभाषाका साहित्यकार, अनुभवी भाषाशास्त्रीलगायत बहुप्रतिभाशाली व्यक्तित्वका धनी हुन्, त्यसैले उहाँ अलराउण्डर नै हुन् ।

२०४४ भाद्र १० गते काठमाडौंको क्षेत्रपाटी-ढल्कोस्थित संघाराम विहार भिक्षु तालिम केन्द्रमा यौटा बृहत सार्वजनिक समारोहबीच श्रामणेर प्रव्रज्या-दीक्षा कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । १० जना प्रव्रजित हुनेहरूमध्ये म १३ वर्षीय जेठो श्रामणेर कोण्डन्यले समेत माइकमा बोल्ने अवसर प्राप्त हुनु सुखद् भएर पनि त्यतिबेला डरले मेरो हातखुट्टा थरथर कामेको अझै याद छ । सो प्रव्रज्या समारोहमा उपस्थित संघमहानायक प्रज्ञानन्द महास्थविर, आचार्य महानायक डा. भिक्षु अमृतानन्द, अनिरुद्ध, सुबोधानन्द, बुद्धधोष, कुमार काश्यप, ज्ञानपूर्णिक, सुदर्शन, अ. धम्मवती, प्रधानपञ्च हरिबोल भट्टराई, उपप्रधानपञ्च तीर्थाराम डंगोललगायत सुवर्ण शाक्यलाई पनि त्यसै प्रव्रज्यास्थल संघाराम भिक्षु तालिम केन्द्रका सचिवको रूपमा उहाँले भिक्षु तालिम केन्द्रको औचित्यता बारेमा बोल्नुभएको अझै याद छ मलाई ।

वर्तमान नेपालका पूज्यपाद संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर त्यतिबेला संघाराम भिक्षु तालिम केन्द्रका अध्यक्ष, व्यवस्थापक भिक्षु मैत्री महास्थविर, सुपरिवेक्षक भिक्षु सुशोभन (वर्तमान डा. लक्ष्मण शाक्य), सचिव सुवर्ण शाक्य, कोषाध्यक्ष धर्मदास ताम्राकार, दाता मां क्वा: बहाः मयजु रत्नमाया शाक्य (पछि अनागारिका धर्मरक्षिता), दाता बा द्वारिकादास श्रेष्ठ, समितिमा रहनुभएका वर्तमान पूज्यपाद संघउपनायक भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, अनागारिका धम्मवतीलगायत संघाराममा निरन्तर भइरहने बैठकमा उपस्थितमध्ये तीखो स्वरमा बोलिरहने, प्राय टिप्टप भई दौरा सुरुवाल वा सफारिमा सजिएर आउने उहाँ नै हुन्- सुवर्ण शाक्य । त्यतिबेला तालिम केन्द्रमा विहानी जल्पानपछि १० बजेसम्म, दिउँसो भोजनपछि १-५ बजेसम्म अध्यापन गराइन्थ्यो । पढाउनेहरू मध्येमा संस्कृत-शिक्षा सुवर्ण माड्साहेबले पढाउनुहुन्थ्यो । दरबार हाइस्कूलका हेडमास्टर, आनन्द-भूमिका सम्पादक उहाँ नै हो भन्ने त्यसै बेला थाहा पाएँ । साहित्यिक अलंकारसहित विविध रमाइला घटना वृतान्तसहित हामी विद्यार्थीको मन जित्ने टेक्निक

उहाँमा थियो । पढाउँदा नाक थुइँक थुइँक गर्नुहुन्थ्यो, सफारि लुगा लगाएर पढाउन आउनु हुँदा चाहिँ नाक थुइँ थुइँ अनि घरी घरी कुम हल्लाउँदै पाइँट माथि तानिरहने ती इन्ट्रेस्टिङ् दृश्य हामी कुखुरे बैंसका श्रामणेरहरुको आँखामा कैद भइसकथ्यो । अनि आपसमा नक्कल गरी गल्ल गल्ल हाँस्ने गर्थ्यो । अझ कहिलेकाहिँ त कलासमा उहाँको क्यारिकेचर गरी जिस्क्याउने धृष्टता समेत गर्थ्यो, आज सम्भी सम्भी यी पंक्ति कोरिहँदा मन्द मुस्कान छाइरहेको अनुभूति भइरहेको छ ।

संघाराम भिक्षु तालिम केन्द्रमा प्रवर्जित भई श्रामणेर अवस्थामै एस.एल.सी. परीक्षाका

लागि उन्मुख शिक्षा विहारमै व्यवस्था गर्न सुवर्ण माड्साबले महत्त्ववपूर्ण भूमिका निभाए । जाँच मात्र दरवार हाइस्कूलमा दिन जाने, पठन-पाठन विहारमै हुनेभो, सहज एवं सुविधा व्यवस्थापनका लागि उनको भूमिकाले प्रवर्जित विद्यार्थीहरूलाई लाभ पुग्यो । त्यसो त हामी दोश्रो बायचकाले नाइट स्कूलमा पढ्न संघर्ष नै गर्नुपर्यो, प्रवर्जित ड्रेसमै स्कूल

जान अनुमति त पाइयो, अनेक भन्नफिला समस्याहरू सतहमै देखिए, स्कूल नपढाउने भनिएपछि धेरै घरघरतिर लागे, अस्सजी र पियदस्सी भन्ने श्रामणेरहरु केही वर्ष अन्यत्र बसी टिकेका थिए, पछि उनीहरू पनि घरतिरै लागेपछि भने १० जनामध्ये बाँकी प्रवर्जित मात्रै जोगिए । त्यसो त साथीहरूले जस्तै म पनि गृहस्थतर्फ कुलेलम ठोक्न लुगाफाटो जुत्ता समेत किनी ठिक्क परिसकेको, तर संस्कार बाँकी भएर नै भनुँ वा त्यतिबेला घरबाट अन्तिम समयमा ग्रीन सिग्नल नपाएर भनुँ, जे होस् ऋम भङ्ग हुन पाएन, उकालि-ओराली गर्दै अहिलेसम्म निरन्तरता कायम छ । संघाराममा हुँदा गुरुहरू अश्वघोष तथा मैत्री भन्नेको मुख्यमा सुवर्ण महाड्साहेब भुणिडेको हुन्थ्यो, त्यतिबेलादेखि नै प्रा. सुवर्ण शाक्यलाई सुवर्ण माड्साहेब भनी सम्बोधन गरिरहेको छु । संघाराममा प्रवर्जित हुनआउँदै विश्व निकेतनमा कक्षा ८ मा अध्ययनरत म, अरु साथीहरू कक्षा ५ र मुनिका थिए, सायद त्यसैले १० जनामध्ये प्राय सबै

शिक्षक-शिक्षिकाहरुका माझ त्यतिबेला म राम्रो विद्यार्थी हुने सौभाग्य पाएँ । पत्रिका र किताब छाने बारेमा अश्वघोष भन्नेको लगावदेखि दड्पर्ने मलाई उहाँले प्रुफरिडिङ् गर्ने, गुरुकपि चेक गर्ने कसरी भन्ने सिकाउनुभयो । त्यतिबेला आनन्दकुटी विहार गुठीद्वारा प्रकाशित हुने नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक आनन्द-भूमि पत्रिकाको वितरण व्यवस्थापन बारे व्यवस्थापक मैत्री भन्नेले सानै उमेरमा मलाई ट्रेन गर्नुहुन्थ्यो, पछि व्यवस्थापक भई अनुभव पनि सँगाले । मलाई याद छ, अश्वघोष भन्ने आनन्द-भूमि र धर्मकीर्ति दुबै मासिक पत्रिकामा प्रधान सम्पादक हुँदा

समेत आनन्द-भूमिको सम्पादक सुवर्ण शाक्य हुनुहुन्थ्यो । पछि त्रिपिटकाचार्य कुमार भन्ने प्रधान सम्पादक हुनुभयो ।

संघारामका दोश्रो प्रवर्जित समूहमा प्रायः सबैले बाटो तताए, गृहस्थाश्रममै फर्किए । ०४६ सालमा कुमार भन्नेको जिम्मे वारीमा म आनन्दकुटी विहारमा बस्न गएँ । त्यतिबेला

आनन्दकुटी विहार गुठीमा समेत सुवर्ण शाक्य प्रभावशाली कार्यकारिणी सदस्य थिए । आनन्द-भूमि बारेमा ठूलो ठूलो स्वरमा हापिडफिक शैलीमा बोल्ने तीर्थनारायण मानन्धरले आनन्द-भूमिलाई परिष्कृत परिमार्जित तवरमा अगाडि बढाउनु पर्छ भनी भगडै गरौला जस्तोगरी विहार गुठीको बैठकमा कुराकानी गरेको भल्क्खली याद आउँछ । उहाँहरूबीच पत्रिकासम्बन्धी न्याङ्गथ्याङ्ग पटकै नमिल्ने, पछि बीचमा आनन्द-भूमि नेपाल भाषा र नेपाली भाषामा अलग अलग पत्रिका प्रकाशन गर्ने तीर्थनारायण मानन्धरको महत्त्ववाकांक्षी सोचले लामो समयसम्म निरन्तरता पाउन भने सकेन । दुईदशक (वर्ष ८ अंक ३ देखि वर्ष २९ अंक ३ सम्म) भन्ना लामो समयसम्म सुवर्ण शाक्यले आनन्द-भूमिको सम्पादक जस्तो अति गहन जिम्मेवारी सम्हालेका थिए । तीर्थनारायण मानन्धरको कदम सफल त भएन भएन, तर आनन्द-भूमिकै निरन्तर प्रकाशनमा समेत समस्या देखियो, त्यतिबेला सुवर्ण शाक्यले सम्पादकको जिम्मेवारी परित्याग

गरिसक्नुभएको थियो । ०४७ सालमा एस.एल.सी. उत्तीर्ण भइसकेपछि मैले पिपल्स क्याम्पसमा आर्ट्स पढे । त्यतिबेला संस्कृति विषय सुवर्ण माड्साहेबले नै पढाउनुहुन्थ्यो । त्यहाँ पद्दैगर्दा उहाँसँग नजिकिएर कुराकानी गर्दै नजिक हुने अवसर पाइयो । म आनन्दकुटीबाट पुनः संघाराम फर्किएँ ।

संघाराम भिक्षु तालिम केन्द्र सेलाएपछि विश्वशान्ति विहारमा विश्वशान्ति बौद्ध शिक्षालय नामले श्रामणेर तालिम केन्द्र २०५३ सालमा सञ्चालन भयो । शिक्षालयको सम्पूर्ण संरक्षकीय प्रवच्छ संस्थापक भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको अभिभार थियो भने शिक्षालय व्यवस्थापन समितिको जिम्मेवारी अध्यक्ष सुवर्ण शाक्यको काँधमा थियो । उपाध्यक्षमा भिक्षु सुदर्शन महास्थविर हुनुहुन्थ्यो । शिक्षालय सुरुभएदेखि नेपाली र अंग्रेजी विषयमा वर्षै अध्यापन कार्यमा संलग्न हुँदा शिक्षालयका अध्यक्ष सुवर्ण शाक्यसँगै पनि शिक्षक-शिक्षिकाहरूको तर्फबाट असन्तोष विषयलगायत सुधारका धेरै कुराहरू प्रस्तुत गरिनुपर्यो । बच्चाहरूको पक्षमा इण्डोर-आउटडोर गेमसम्बन्धी समेत वकालत हुन्थ्यो, तर प्रा. सुवर्ण शाक्यले सबैलाई समेट्ने गरी कार्यअगाडि बढाउने गर्नुहुन्थ्यो । संघाराममा जस्तै विश्वशान्तिमा पढ्ने श्रामणेरहरूलाई दरवार हाइस्कूलको पाठ्यक्रमअनुसार पढ्न र जाँच दिन मात्र स्कूलमा जानुपर्ने व्यवस्था गर्न प्रधानाध्यापक सुवर्ण शाक्यकै पहलमा सहज भएको थियो । श्रामणेरहरूलाई बुद्धधर्मसम्बद्ध परियति शिक्षासँगसँगै सरकारी मान्यता प्राप्त शिक्षाको जरूरत भएर नै त्यस्तो अपरिहार्य व्यवस्था मिलान गर्ने आयामिक कार्य उनकै प्रयासले सफल भएको हो । समयको अन्तरालसँगै विश्वशान्ति बौद्ध शिक्षालयलाई सरकारी स्तरबाट आधिकारिक मान्यता प्राप्त विद्यालयमा परिणत गरिनुपर्छ भन्ने घनिभूत रूपमा कुराहरू उठ्थे, अन्ततः केही वर्षअगाडि नै शिक्षालयले सरकारी मान्यता प्राप्त गरेको छ । शिक्षालयका उपाध्यक्ष भिक्षु सुदर्शन महास्थविरको देहअवसानपछि (२०५९।४।५) सो रिक्त पदमा

मलाई उपाध्यक्षमा नियुक्त गरियो, सुवर्ण माड्साहेब अध्यक्ष भएको सो समितिमा संरथापक तथा प्रवच्छक भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरद्वारा मजस्तालाई उपाध्यक्ष पदमा नियुक्त गरिनुलाई मैले धर्म-गैरवकै विषय ठानेको छु, यद्यपि आफूबाट उल्लेखनीय कुनैपनि भूमिका निर्वाह गर्ने सकिएन ।

समयको अन्तरालसँगै, बौद्ध मासिक आनन्द-भूमि केही समय प्रकाशनमा अवरुद्धपश्चात् विभिन्न मोड पार गर्दै संयोगवश वि.सं. २०५८ को श्रावण पूर्णिमा अंकदेखि आनन्दकुटी विहार गुठीद्वारा सुखी होतु नेपालको प्रमुख व्यवस्थापनमा आनन्द-भूमिको सम्पादक भई जिम्मेवारी वहन गर्ने अभिभार मलाई प्राप्त भयो । सुखी होतु स्थापनाको केही वर्षपछि नै संस्थापक-अध्यक्ष मलाई साथीहरूले पूर्ण सहयोग गर्न विश्वस्त दिलाए, अनि हामीले कलर कभर पृष्ठसहित वर्ष २९ अंक ४ देखि प्रकाशन कार्य शुभारम्भ गरेका थियौ । नयाँ सम्पादकको हैसियतलाई जनसमक्ष

- थेरवादको अध्यक्ष हुने पालोसँगै वैधानिक रूपले भिक्षु कोण्डन्यले महासचिव तथा भिक्षु धर्ममूर्तिले कोषाध्यक्ष पदका लागि निर्वाचनमा सहभागिता जनाउन नाम मनोनयन गरिसकेपछि आकाश नै खस्लाजस्तो दिग्भ्रमका कारण विवाद चरम उत्कर्षमा चुलियो, पूर्व महान्याधिवक्ताजस्तो प्रतिष्ठित व्यक्ति प्रमुख निर्वाचन आयुक्त भएको बेला, उहाँले सम्पूर्ण निर्वाचन प्रकृया नै रद्द गरे, वैधानिक वा अवैधानिक के के भएगरे त्यो कसैलाई उचित वा कसैलाई अनुचित लाग्नालाई तर इतिहासको पानामा दस्तावेजकै रूपमा रहने भए ।

उजागर गर्दै सफलताका लागि अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ, धर्मोदय सभा, आनन्दकुटी विहार गुठीद्वारा विशेष मैत्रीपूर्ण शुभकामना प्राप्त भएको थियो । त्यतिबेला धर्मोदय सभाका जिम्मेवार महासचिव सुवर्ण शाक्य नै हुनुहुन्थ्यो, उहाँले २० औं वर्ष आफू सम्पाद भई गहन जिम्मेवारी बहन गरिसकेको आनन्द-भूमिका लागि यसरी शुभकामना अभिव्यक्त गर्नुभएको थियो-

"नेपाल अधिराज्यको पहिलो र पुरानो बौद्ध मासिक पत्रिका "आनन्द-भूमि" बौद्धमात्रको एक मात्र २८ पर्षसम्म निरन्तर प्रकाशित रहेको आनन्दकुटी विहारको मुख्यपत्र हो । आनन्दकुटी विहारको स्थापना र इतिहास महामानव शाक्यमुनि बुद्धको जन्मभूमि नेपालको चिनारी दिनुका साथै नेपाल भूमिमा थेरवादी बुद्धधर्मको लुप्तप्रायः अवस्थाको पुनर्जागरणको प्रतीक हो ।

बुद्धधर्मको अवबोधपूर्ण प्रचार-प्रसारको लागि

महत्त्वपूर्ण भूमिका निभाउँदै आएको आनन्द-भूमिको प्रकाशन अस्तित्वविहीन रूपले अवरुद्ध हुनलागेको कठिन अवस्थामा यसको संरक्षणको लागि संचालनको अभिभारा लिएकोमा "सुखी होतु नेपाल" परिवार बुद्धधर्मप्रतिको श्रद्धाभिव्यक्तिमा धन्य रहेको छ । गौरवमय आनन्द-भूमिको सुसूचित प्रकाशनको लागि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।" (२०५८ श्रावण १६)

सुवर्ण माड्साहेबलाई बुद्धजयन्ती समारोह समितिमा पनि सतसङ् गर्ने अवसर पाएको छु । उहाँ पटक पटक उपाध्यक्ष हुँदा प्रचार-प्रसार संयोजक तथा स्मारिका संयोजक भई धेरै वर्ष अनुभव बढुले । त्यसो त उहाँ कुनैपनि बैठकमा ठीक समयमै उपस्थित हुने, बैठकको विषयवस्तु बारे पूर्व जानकारी भएअनुरूप निर्णयात्मक निष्कर्षका लागि टिपोटसहित दरो रूपमा उपस्थित हुने उहाँको विशेषता नै हो । नीति-नियम प्रशासनिक व्यवहार एवं प्रोटोकल बारे जानकारको रूपमा बैठकमा प्रस्तुत हुनसक्नु आपैमा प्रभावकारी हुने रहेछ । रेडियो नेपाल र नेपाल टेलिभिजन मात्र हुँदादेखि अन्य एफ.एम. र टेलिभिजन आइसकेपछि पनि धार्मिक वार्ता/धार्मिक प्रस्तुतिमा सकदो लेखेर, बोलेर उहाँ प्रस्तुत हुने गर्नुहुन्थ्यो, त्यस्तो उत्साह-जाँगर सबैमा पाइन्न । मलाई थाहा भएअनुसार वैशाख पूर्णिमा-स्वाँयापुन्हिको नियमित पत्रिका वा स्मारिका प्राय सबैमा प्रा. सुवर्ण शाक्यको लेख-रचना प्रकाशित हुने गर्छन्, मिडियाको महत्ता र विशेषता बारे जानकार भएर नै अहिलेसम्म उहाँले आफूलाई लेखनीमार्फत प्रस्तुत गरिरहनुभएको छ । विशेषत: बुद्धधर्म र संस्कृति, परम्परागत कर्मकाण्डीय सोच विरुद्ध, सामाजिक परिवर्तनका लागि सुधारात्मक एवं व्यवहारिक विषयसम्बन्धी नेपाली, नेपाल भाषालगायत अंग्रेजीमा समेत उहाँका लेख-रचनाहरू निरन्तररूपमा प्रकाशित भइरहेकै छ । केही वर्षअगाडिदेखि म स्वयं बुद्धजयन्ती समारोह समितिकै उपाध्यक्ष भई कार्यअनुभव बढुलिइरहँदा उहाँ माड्साहेब वरिष्ठ सल्लाहकारको रूपमा समारोह समितिलाई ओजिलो सहयात्री

- वास्तवमा सुवर्ण माड्साहेब जस्ता क्षमतावान व्यक्तित्वहरूको प्रत्यक्ष रूपमै जिम्मेवार पदीय संलग्नता अझै पनि धर्मोदय जस्तो संस्थामा अन्यन्त जरुरत थियो नै, तर उहाँलाई सल्लाहकारमा पुन्याइयो वा पुनुभयो वा उहाँलाई अझै माथिसम्म पुन्याउने नाउँमा सल्लाहकारमै खुम्च्याउने कार्य पो गरिएन !?, ऐउटै पदमा दशकौदेखि अद्यावधि पनि लेसोभै टाँसिरहेका देख्दा सुवर्ण माड्साहेबजस्ता केही न केही क्षमता भएकैहरू यथावत रहेको भए बरू धर्मोदयलाई उँभोलाग्न मार्ग प्रशस्त हुने पो हो कि !

भूमिका निभाइरहनुभएको छ ।

सुवर्ण माड्साहेब राष्ट्रिय तथा नेपालमै सम्पन्न केही अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलनमा सकृयतापूर्वक सहभागिता जनाएको अनुभूति पनि छ मसँग । जिम्मेवारी भूमिका सिद्ध गर्ने व्यक्तित्व हुन् माड्साहेब । मलाई याद छ, सन् २००४ फ्रेब्रुवरी १५-१७ भारत सरकारको निमन्त्रणामा International Conclave on Buddhism विषयक अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन न्यू डिल्लीमा हुँदा भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको नेतृत्वमा भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, भिक्षु मैत्री महास्थविर, अनागारिका धम्मवती, अनागारिका अनोजा, लोकदर्शन वज्राचार्य, आङ्गबाबु छिरिङ्ग शेर्पा, प्रा. सुवर्ण शाक्य र म स्वयंले सहभागी हुने अवसर पाएको थिए । त्यस सम्मेलनमा सँगेसँगे हिँड्दूल गर्दा सुवर्ण माड्साहेब बोलकड, ठटचौली स्वभाव, व्यवहारमा सहजता, हँसिमजाकसहित सबैसँग घुलमिल भई सबैलाई आफूतिर केन्द्रित गर्नसक्ने उहाँमा अन्तर्निहित क्षमता देख्यै ।

जतिबेला सुवर्ण

माड्साहेब राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिचित नेपाली बौद्ध संस्था धर्मोदय सभाको केन्द्रिय महासचिव हुनुहुन्थ्यो, त्यति नै बेला सौभाग्यवश मेरो काँधमा भिक्षु सुमङ्गल महास्थविरद्वारा स्थापित बुद्धविहार भृकुटीमण्डपको विहार प्रमुखको जिम्मेवारी बहन गर्ने अभिभार प्राप्त भयो । कुरो २०५७ सालको हो, बुद्धविहारमा धर्मोदय सभाले कार्यालय संचालन गरिरहेको थियो । प्रा. सुवर्ण शाक्य धर्मोदय सभाको महासचिव रहन्जेल सरकारी विदाबाहेक, वा म आफै विहारमा नभएका दिनबाहेक प्राय सँधै उहाँलाई कार्यालयमा नै देख्यै, उहाँको आवाज सुन्न्ये । धर्मोदय कार्यालयमा उहाँ दिवा ३ देखि ७ सम्म प्रायः सँधै हाजिर हुँथ्ये, टेबिलमा बसी आफ्नो कार्यमा व्यस्त रहेको देख्यै । उहाँले कार्यालयलाई पूर्णतः प्रशासकको रूपमै धानेको धेरैले बताउने गर्छन् । कार्यालयका स्टाफहरूलाई समेत आफ्नो जिम्मेवारी बोध गराउने गरी आफू नै सँधै उपस्थित भई उहाँले अफिसियल कार्यहरूलाई

सुचारू रूपमा संचालन गरेकै हुन्, बुद्धविहारको परिसरभित्रै संचालित कार्यालय अवधि देखेभेगेका कारण धर्मोदय सभाको कार्यालय संचालन-व्यवस्थापनमा उहाँ डिस्ट्रिंशन पोजिशनमा हुनुहुन्थ्यो भन्दा अत्युक्ति नहोला । धर्मोदयसम्बद्ध क्षेत्रमा कुनैपनि चर्चित महासचिवको नामोच्चारणमध्ये अद्यावधि प्रा. सुवर्ण शाक्यको पनि नाउँ लिनेहरु थुप्रै छन्, स्टाफहरूले पनि कुशल प्रशासकका रूपमा चिनेका, अत्यन्तै स्मरण गरेका व्यक्तित्व हुन्- उहाँ माड्साहेब । सम्भवतः कार्यविधि व्यवहारका कारणले नै सुवर्ण माड्साहेबलाई तुलनात्मक रूपले समेत स्मरण गर्नेहरु छन् । उहाँको कार्यकालपछि पनि उहाँकै बढी सकारात्मक एवं रचनात्मक चर्चा भइरहेका छन् ।

त्यसो त संस्था स्थापना गर्नु जति सहज हुन्छ, त्यसभन्दा कयौं गुणा बढी

निश्चित लक्ष-उद्देश्यसहित गन्तव्यमा पुग्न र पुन्याउन निरन्तर लगावका साथ खट्नेहरूको जनशक्ति अत्यन्त जस्त हुन्छ । वस्तुतः कुनै पनि संघसंस्थामा यथार्थितिवादलाई हावी गर्न कुनै कसरत बाँकी नराख्नेहरू कहिले काहिं आफूअनुकूल परिस्थिति सृजना गर्न, कस्तो प्रवृत्तिलाई दूध पिलाइरहेको छु भन्ने हेकका राख्नै नसकेर चुकिरहेको महसुस भएपछि बल्ल साँप-प्रवृत्तिलाई दूध पिलाउने कार्य पो भइरहेछ कि भन्ने शंकाउपशंकाले जलन हुँदाखेरि चाहिं लंका नै जलाउलान् कि भन्ने भूत सवार भएजस्तै भयत्रास उत्पन्न हुँदा भन्ने कहाँ टेकुँ, के समाऊं र पुनः आफूअनुकूल कसरी कसलाई प्रयोग गर्न सकिएला भन्ने स्वार्थ मनोवृत्ति कालो बादलसरी छाउने विधिव्यवहारका कारण कार्यगत एकताका लागि विश्वासको वातावरण सृजना गर्न समेत कठिन हुनसक्छ, अनि क्षमता-दक्षताअनुकूल पदीय जिम्मेवार व्यक्तिको चयन हुननसक्दा नै बाँदरको हातमा नरिवलजस्तै हुने हो कि भन्ने कुरा चहाँदा-नचाहाँदै व्यर्थ-अनावश्यक, उचित-अनुचित जे भनेपनि सरोकारितासहित हेकका राख्ने प्रविति सल्लाइरेका हुन्छन्, यस्लाई स्वाभाविक-अस्वाभाविक दुईटै मान्न सकिन्छ ।

कुनै पनि संस्था, चाहे नितान्त धार्मिक वा सामाजिक संस्था नै किन नहोस्, त्यसको बैठकमा वैचारिक मतभेदका कारण अस्वाभाविक व्यवहार प्रदर्शन गर्नेहरु

हुनुलाई समेत अनौठो मान्नु पर्दैन । एकदिन धर्मोदय सभाको बैठकमा ठूलै होहल्ला भयो, माथि तल्लामा बसिरहेँदा तल भगडे गरेका हुन् कि जस्तो आवाज सुनियो, त्यतिबेला सुवर्ण माड्साहेबको समेत निकै ठूल्ठूलो आवाज सुनिएकै थियो, किन हो कुन्नी ! त्यस दिनबाहेक उहाँको ठूलो आवाज कहिल्यै सुनिएन । विगतमा गरिमामय इतिहास बोकेको ठूलै संस्थाको महासचिव हुँ भन्ने भावनाभन्दा माथि उठेर उहाँले विहार परिसर वा विहारको धम्मागार धम्महलमा कुनै पनि कार्यक्रम आयोजना गर्नुआगावै पूर्व जानकारीसहित स्वीकृतिका लागि पत्राचार गर्नुहुन्थ्यो, कुशल प्रशासकीय व्यवहार गर्न उहाँ माहिर हुनुहुन्थ्यो ।

धर्मोदय सभा र बुद्धविहार भृकुटीमण्डपबीच लोकदर्शन वज्राचार्य अध्यक्ष, सुवर्ण शाक्य महासचिव भएकै बेला सम्झौता गरिनुपर्थ्यो, तर त्यतिबेला विहारको

अध्यक्ष मस्वयं तथा सचिव भिक्षु निग्रोध, जतिबेला हामीले नसोचिएकै कसरत गर्नुपरेको थियो । मेरा गुरुवर अश्वघोष महास्थाविर धर्मोदय सभाको अध्यक्ष हुँदा, सुवर्ण माड्साहेब दुतीयवार महासचिव भएकै बेला भने वर्षांसम्म थाति रहेको सम्झौता प्रकृयाले मूर्त रूप धारण गन्यो, अनावश्यक रूपमा चलाइएका हल्लाबाजी शान्त भयो, भ्रम-शंका निवारण भई मार्ग प्रशस्त भयो । आधिकारिक दस्तावेजसहितको सम्झौता अवधि समाप्तिपश्चात् पनि पुनः नविकरण प्रकृयाले निरन्तरता पाइरहेकै छ ।

वर्तमान धर्मोदय सभाको विधानसुताविक थेरवाद, महायान तथा वज्रयान बुद्धधर्मको प्रतिनिधित्व हुनेगरी पालैपाले अध्यक्ष चुनिने चक्रिय पद्धतिअन्तर्गत कुनै बेला भिक्षु अश्वघोष महास्थाविरपछि साङ्घा रिम्पोछे, त्यसपछि पडित बद्रीरत्न वज्राचार्य अध्यक्ष हुनुभएको थियो । थेरवादको अध्यक्ष हुने पालोसँगै वैधानिक रूपले भिक्षु कोण्डन्यले महासचिव तथा भिक्षु धर्ममूर्तिले कोषाध्यक्ष पदका लागि निर्वाचनमा सहभागिता जनाउन नाम मनोनयन गरिसकेपछि आकाश नै खस्लाजस्तो दिग्ग्रमका कारण विवाद चरम उत्कर्षमा चुलियो, पूर्व महान्याधिवक्ताजस्तो प्रतिष्ठित व्यक्ति प्रमुख निर्वाचन आयुक्त भएको बेला, उहाँले सम्पूर्ण निर्वाचन प्रकृया नै रद्द गरे, वैधानिक वा अवैधानिक के के भएगरे

ત્યો કસૈલાઈ ઉચિત વા કસૈલાઈ અનુચિત લાગલાન्, તર ઇતિહાસકો પાનામા દસ્તાવેજકૈ રૂપમા રહને ભએ, ત્યસબારે નકોટ્યયાં ! સંસ્થાપન પક્ષલે ઉચિત વા અનુચિત, વૈધાનિક વા અવૈધાનિક, સહમતિ વા મનોમાની ઢઙ્ગબાટ પુનઃ પાચ્ય-અપાચ્ય નિર્વાચન પ્રકૃત્યા અગાડિ સારે, તર પુનઃ ભએકો પ્રત્યક્ષ નિર્વાચન મૈદાનમા થેરવાદી ભિષ્ણુહરુ કોહી દેખિએનન् । ત્યતિબેલા નિર્વાચન પ્રકૃત્યા રદ હુનુઅગાડિ ઉપાધ્યક્ષ પદમા મૈદાનમા ઉત્ત્રીએકા પ્રા. સુવર્ણ શાક્ય પુનઃ સંચાલન ગરિએકો નિર્વાચનમા ઉહોંકો ઉમ્મેદવારી દેખિએન, ત્યસલે ધેરેલાઈ આશર્ચય ચકિત તુલ્યાએકો થિયો ।

વાસ્તવમા સુવર્ણ માડ્સાહેબ જસ્તા ક્ષમતાવાન વ્યક્તિત્વહરુનો પ્રત્યક્ષ રૂપમાં જિમ્મેવાર પદીય સંલગ્નતા અખૈ પનિ ધર્માદય જસ્તો સંસ્થામા અત્યન્ત જસ્તત થિયો નૈ, તર ઉહોંલાઈ અખૈ માધિસમ્મ પુન્યાઉને નાઉંમા સલલાહકારમાં ખુન્ચ્યાઉને કાર્ય પો ગરિએન ?, એઉટે પદમા દશકૌદેખિ અદ્યાવધિ પનિ લેસોભૈં ટાંસિરહેકા દેખ્દા સુવર્ણ માડ્સાહેબજસ્તા કેહી ન કેહી ક્ષમતા ભએકૈહરુ યથાવત રહેકો ભએ બરુ ધર્માદયલાઈ ઊંભોલાન માર્ગ પ્રશસ્ત હુને પો હો કિ ! ભન્ને જસ્તો યો પંક્તિ લેખ્દૈગર્દા મનમા ઉભાર છાઇરહ્યો । ઉહોંકો પ્રત્યક્ષ અનુપરિસ્થિતિકો કમીકો મહસુસ મુક્ત કણઠદેખિ ઉચ્ચારણ ગર્નેહરુકો કમી છૈન યહોં ।

સુવર્ણ માડ્સાહેબ સ્થાપિત લેખક, કુશલ વત્તા, અનુભવી પ્રશાસક, સમયોચિત વ્યવસ્થાપક, પરિચિત સંસ્કૃતિકર્મી, કહલિએકા બૌદ્ધ વિદ્વાન, નેપાલભાષાકા સાહિત્યકાર, અનુભવી ભાષાશાસ્ત્રીલગાયત બહુપ્રતિભાશાલી વ્યક્તિત્વકા ધની હુન, ત્યસૈલે ઉહોં અલરાઉણ્ડર નૈ હુન્ । બરુ ઉહોં વિષયગત વા વિધાગત તથા આધિકારિક રૂપમા કુન વિષયમા બઢી પોખ્ણ છન્ ભન્ને અધ્યયનકો વિષય હુનસક્છ । બુદ્ધધર્મ, નેપાલ ભાષા, સાહિત્ય, બૌદ્ધ સભા-સમ્મેલન આદિ ક્ષેત્રમા યૌટા સ્થાપિત વ્યક્તિત્વ હુન્- પ્રા. સુવર્ણ શાક્ય । ધર્માદય સભાકો મહાસચિવ હુંદા ઉહોંલે આફનો કાર્યકાલમા ગર્નુભએકા કૃયાકલાપમધ્યે માસિક રૂપમા વિભિન્ન ક્ષેત્રમા સમ્પન્ન વિષયત પ્રવચન કાર્ય અત્યન્ત પ્રભાવકારી થિયો । અન્તરક્રિયાત્મક એવ વિવિધ ક્ષેત્રમા આયોજના ગરિએકા તી અન્તરક્રિયાત્મક પ્રવચન કાર્યક્રમ બારે અખૈ જિજ્ઞાસુહરુ બરુ સુવર્ણ શાક્યકો સમયમા ધેરે કાર્ય ભએકો થિયો ભની સુનાઉનેહરુ અખૈ છન્ । કુને કાર્યક્રમ ગર્દા સમયકો ખ્યાલ ગર્ને, આફુ પનિ સમયમે ઉપરિસ્થિત હુને ઉહોંકો અનુકરણીય વિશેષતા હો । મુખ

કાલો વર્ણકા ભએ પનિ હાલ ઉહોંકો કેશ પૂર્ણત: સેતામ્ય ભએકા છન્, તર અનુહારમા ચમકતા હરાએકો છૈન, ટિપટપ રૂપમા આઉટલુક ગેટઅપલાઈ વિગતમા જસ્તૈ ઉહોંલે મેન્ટેન ગર્નસક્નુભએકો દેખિન્છ, મોટરસાઇકલ આફૈ હ૱કન શરીરલે નદિએ પનિ, સશરીર ઉહોંલાઈ ભેટદા સુવર્ણ માડ્સાહેબ અખૈ કેહી ગરૈ ગરૈ ખાલકો સુરીલો, હંસિલો, હટટાકટટા નૈ દેખિનુહુન્છ, બુઢોજસ્તો ભાન હુન્, એમરગ્રીન જસ્તૈ દેખિનુહુન્છ ।

આજકલ બૈટકકો નાઉંમા આનન્દકુટી વિહારસમ્બદ્ધ મિટિઝ્હરુમા ભેટ ભિરન્છ, અનિ કહિલે કાહીં સંઘારામ વિહારસમ્બન્ધી બૈટકમા ભેટઘાટ હુને ગર્છ । ઉહિલે જસ્તૈ દરોરૂપમૈ તયારીકા સાથ પ્રસ્તુત હુને, અર્કાકો કુરા સુન્દે ટિપોટ સમેત ગર્ને કામ ઉહોંલે અખૈ સક્રિયતાકા સાથ ગર્નસકેકો દેખ્દા ધન્ય હો જસ્તો લાગ્છ । મેરા પૂજ્યપાદ ગુરુવર વર્તમાન નેપાલકા સંઘનાયક ભિષ્ણુ અશવધોષ મહાસ્થવિર, સંઘારામકા વિહાર પ્રમુખ ભએકોલે સંઘારામકો સુવ્યવસ્થાકા લાગી ચિન્નિત હુનુ સ્વાભાવિક હો, વિધાનત: ભવિષ્યસમ્મ પનિ વિહાર વિહારકૈ રૂપમા સંચાલન હોસ્, વિહારકો ભવિષ્ય સુનિશ્ચિત હોસ્ ભને કાર્યમા સુવર્ણ માડ્સાહેબ અખૈ નિરન્તર લાગિપુર્નભએકો અનુભૂતિ સંઘારામકો બૈટકમા ઉપરિથિત હુંદા ત્યસ્તો ફિલિઝ્ઝસ હુન્છ મલાઈ । સંઘારામ, જહોં મૈલે બુદ્ધશાસનભિત્ર પ્રવેશ ગર્ને સુઅવસર પાએ, શ્રામણે-પ્રવ્રજિત દીક્ષા ધારણ ગરે, ત્યહોં અખૈ પનિ સચિવકો કાર્યકારિણી ભૂમિકા નિર્વાહ ગર્દે ખટિરહનુભએકા વર્તમાન નેપાલકો બુદ્ધધર્મક્ષેત્રઅન્તર્ગત ચિરપરિચિત વિદ્વત વ્યક્તિત્વ, યૌટા સામાજિક અભિયન્તા, સમાજસેવી, નેપાલ ભાષા-સંસ્કૃતિ પ્રેમિ, શિક્ષણ ક્ષેત્રમા સમર્પિત વ્યક્તિત્વ સુવર્ણ માડ્સાહેબ, સુવર્ણ સર, પ્રા. સુવર્ણ શાક્યકો બારેમા જહોંદેખિ ભેટે ત્યહોંસમ્કૈ કેહી મીઠા યાદગાર સંસ્મરણ કોર્ન પાઉંડા આફુલાઈ ધર્મગૌરવકો અનુભૂતિ ભિરહેકો છ ।

માડ્સાહેબકો પિં-જંકો સુવર્ણમય હોસ્, સુખદ રહોસ્, નિ:દુખી-નિરોગી હોસ્, સોકો રોગો વિનસ્સતુ ભન્દૈ અન્યમા મૈત્રીપૂર્વક કામના ગર્દછુ-

“અમિવાદનસીલિસ્સ, નિચ્ચં વુદ્ધાપચાયિનો ।
ચત્તારો ધમ્મા વદ્ધનિત, આયુવણો સુર્વં બલં ॥
આયુ-આરોગ્ય-સમ્પત્તિ, સમગ-સમ્પત્તિમેવ ચ ।
અથ નિબ્બાન-સમ્પત્તિ ઇમિના તે સમિજભતુ ॥”

॥ અસ્તુ ॥

ગુરુ-પૂર્ણિમા, ૨૮ આષાઢ, બુદ્ધિ. ૨૫૫૮

सुवर्ण शाक्य अभिनन्दन विशेष

सुवर्ण शाक्यमाथि पुनर्विचार

सुनिल महजन, अध्यक्ष- बौद्ध युवा कमिटी, ललितपुर

सुवर्ण शाक्यको सार्वजनिक अभिनन्दन भईरहँदा नेपालको रथविरवाद बुद्धधर्मको भविष्य दिशाहीन हुँदै गइरहेको निष्कर्षमा म पुगेको थिएँ। आज विहार निर्माण कार्यले तीव्रता पाइरहेको छ। भिक्षु, अनागारिकाहरूको संख्यात्मक उपस्थिति केही न केही रूपमा बढेकै छ। बुद्धधर्मबारे विभिन्न विहार र संघसंस्थाहरूले आ-आफ्नो स्तरमा गतिविधिहरू गरिरहेका छन्। समय समयमा बुद्ध र बुद्धशिक्षा बारे पुस्तकहरू निस्किरहेको छ। प्राज्ञिक अध्ययन गर्न थलोहरू पनि बढ्दैगएको छ। तर यसबाट बुद्धधर्मको विकासमा कस्तो खाले प्रभाव पारेको छ त? अथवा यी सबै कार्यहरू कतार्फ परिलक्षित रहेको छ?

विहार र समुदायमा स्तरमा हुने बौद्ध गतिविधिले मानिसले बुद्धपूजा र पञ्चशील प्रार्थना गर्न सिके होलान्। दान, शीलसदाचारका कुराहरू सिकेर अस्यास गर्न मानिसहरू बढे होलान्। बुद्धधर्मको विकास र विस्तारको लागि यति उपलब्धि मात्र पर्याप्त छन् त? अवश्य पनि पर्याप्त छैन। उपलब्धिको दाँजोमा समाजमा परिवर्तनसँगै आएका अवसर र चुनौती र समस्यासँग जुँचै बौद्ध समाज (भिक्षु, अनागारिका, उपासक, उपासिकाहरू) संस्थागत रूपमा अघि बढ्न सकिरहेको छैन। हामीलाई निर्देशित गर्ने सामूहिक भिजन र विचार सर्वथा अभाव छ। यो पूर्वाधारहरूमा टेकेर बुद्धधर्मको विकासको गति कहाँनिर जाँदैछ? कुन उद्देश्य र लक्ष्यप्राप्त गर्नेतर्फ हाम्रा गतिविधिहरू अग्रसर भईरहेको छ? हामीलाई

के ले निर्देशित गरिरहेको छ त?

यी प्रश्नहरू तर्फ विचार गर्दा हाम्रो सामूहिक नेतृत्व, सामूहिक विचार र सामूहिक ठोस लक्ष्य नभएको पाउँछौं। यसबाट अहिलेको बुद्धधर्मसम्बन्धी क्रियाकलापको प्रभावको स्तरलाई मूल्यांकन गर्दा विकासको चरण प्रारम्भिक अवस्थामा नै छन् भन्ने निर्कोर्यालमा पुग्छु। यस्तो अवस्थामा नेपाली बौद्ध जगतका स्वनामधन्य व्यक्तित्व शाक्य ७७ वर्ष

उमेर पार भएको अवसरमा अभिनन्दन गरियो। उमेरको हिसाबले उहाँको आधा उमेर पनि नपुगेको मैले उहाँको बारे लेख्नु सायद एउटा धृष्टाता ठहर्ला। मैले उहाँको बारे लेख्नु, बोल्नु अमिबा प्राणीले धेरै वर्ष बाँच्ने हातिको बारे लेखेखै सावित होला।

- सुवर्ण शाक्यको बुद्धधर्मको क्षेत्रमा जुन स्थान छ, त्यहाँ पुन अन्यलाई धेरै वर्ष लाग्न सक्छ। क्षमता हुँदाहुँदै शाक्य एक प्रक्रियामुखी प्रशासकीय र व्यवस्थापकीय कार्यमा मात्र सीमित हुनपुग्यो। यसबाट परिणाममुखी नतिजा निस्किएन। नेपाली बुद्धधर्मको संस्थागत विकासको सवाललाई शाक्यले नजरअन्दाज गरे। यसबाट एउटा सम्भावित बौद्ध नेतृत्व बौद्ध समाजले भेट्टाउन सकेन।

शाक्यलाई पुकारिएको र हेरिएको पाइयो। शाक्यबारे भनिनुपर्ने जति पनि भनिसकेको छ। व्यक्ति आफ्ना कमीकमजोरी र केही अवगुणका बावजूद सफल हुने

गर्दछ । अर्थात् सफल व्यक्तिमा पनि गुण र दोष निहित रहेको हुन्छ । सफल व्यक्तिमा रहेको दोष र अवगुणको प्रभाव क्षेत्र जति विस्तार हुन्छ, त्यति हदसम्म असफलता चोर र लुटेराको पनि हुँदैन । किनकी चोरले चोरेर केही व्यक्ति, केही परिवारमा प्रभाव पर्न सक्छ । तर त्यसको अनुपातमा एक सफल व्यक्तिको कमीकमजोरीले युग्युगसम्म प्रभाव पारेको हुन्छ । नेपालको स्थविरवाद बुद्धधर्मको क्षेत्रमा यस कोटीमा पर्दछन्- सुवर्ण शाक्य ।

नेपालको स्थविरवाद बुद्धधर्ममा भिक्षु-अनागारिका बाहेक अरू गृहस्थी व्यक्तित्व स्थापित हुन वा मान्यता प्राप्त (समाजले बुद्धधर्मको नेता ठानेर सम्मान गर्न) गर्न कि राज्यसत्ताको आड चाहिन्छ कि धन सम्पति । तर सुवर्ण शाक्य यस आम प्रवृत्तिबाट अपवाद देखिन्छ । एउटा लेखक, सम्पादक, अध्यापक, संगठक, व्यवस्थापक भएर नै बौद्ध समाजमा उनी स्थापित भए, सम्मानित भए । यसले सुवर्ण शाक्यको व्यक्तित्वलाई उँचो बनाए । उनको यही अध्ययनशील बौद्धिक व्यक्तित्वले उनको अलगा पहिचानका निर्मित भयो । यही नै उहाँको जीवनको सर्वाधिक ठूलो विशेषता हो ।

प्रशंसा गर्न सामान्यतया त्यति सो चविचार गर्नु पर्दैन, कहिलेकाहिं भएको घटना र कुराको घटबढ गरे सुनाए पनि पुछ । त्यस्तै शत्रुले निन्दा गर्दछ । तर रचनात्मक आलोचना गर्न भने विचार चाहिन्छ । विचार एक सिर्जना हो । आलोचना गर्ने मानिस प्रशंसा र सस्तो लोकप्रियताबाट माथि उठनु पर्दछ । जसरी सुनलाई आगोमा पोल्दा नक्कली रसायनहरू पग्लेर शुद्ध सुन मात्र बाँकी रहन्छ, त्यसरी आलोचनाले सुवर्ण शाक्यको व्यक्तित्व अभ विशेष रूपमा प्रकट हुनेछ ।

प्रसिद्ध दार्शनिक राहुल सांकृत्यायनले बौद्ध समाजमा राजनीतिक रूपले थोरबहुत प्रभाव भएका वा साहुमहाजनको प्रभुत्व रहेको वा रहन्छ भनेर भन्नुभएको छ । यो नेपालको सन्दर्भमा पनि लागू हुन्छ । तर यहाँनिर एउटा कुरोमा स्पष्ट हुनुपर्छ । बौद्ध समाजमा साहुमहाजन र राजनीतिक रूपले शक्ति सम्पन्नहरूको प्रभुत्व वा विशेष

स्थान प्राप्त हुनुमा उनीहरूकोभन्दा बौद्ध समाजको संरचनाले सम्भव भएको छ ।

नेपालको बौद्ध समाजमा बौद्धिक व्यक्तित्व, व्यक्तित्वको प्रतिभा, योगदान भएका व्यक्तिहरूभन्दा राजनीतिक शक्ति भएका केही मुट्ठीभर मानिस र आर्थिक रूपमा सम्पन्न व्यक्तित्वहरूको प्रभावले दबिएको छ । नेपाली समाजको शक्तिपुजक मानसिकता र व्यवहारको संस्कार बौद्ध जगतमा निकै प्रतिविम्बित भएको छ । धर्मलाई केन्द्रविन्दु बनाउनुपर्ने मुख्य जिम्मेवारी पाएका भिक्षु-अनागारिकाहरूको मानसिकता र व्यवहारले समृत यस्तो संस्कारलाई अभ प्रोत्साहित गरेको देखिन्छ ।

नेपाली समाजको शक्तिपुजक मानसिकता र व्यवहारको संस्कार बौद्ध जगतमा निकै प्रतिविम्बित भएको छ । धर्मलाई केन्द्रविन्दु बनाउनुपर्ने मुख्य जिम्मेवारी पाएका भिक्षु-अनागारिकाहरूको मानसिकता र व्यवहारले समृत यस्तो संस्कारलाई अभ प्रोत्साहित गरेको देखिन्छ ।

व्यापार चाहिन्छ । यो कुरो पनि उतिकै सत्य छ, तर यस क्षेत्रले अरू विषय र पक्षमाथि प्रभुत्व नजन्माओस् । सबै पक्षको योगदानको उचित सम्मान होस् भन्ने मात्र मेरा आशय हो । भगवान् बुद्धले धर्मलाई केन्द्रविन्दुमा राखेर अनाथिण्डुक र राजामहाराजको धार्मिक गुण र आध्यात्मिकतालाई हेरेर अग्रस्थानको उपाधि दिनुभयो । अहिले को समाजमा धर्मलाई केन्द्रविन्दुमा राखेर सोचविचार गर्ने संरचना वा धर्मनुशासकहरू नगर्न्य

छ । यस्तो समाजमा ढुङ्गा फोरेर पिप्पल निस्किएभै सुवर्ण शाक्यको सिर्जना शक्ति र प्रतिभा हुर्किएको हो । बौद्ध समाजमा बौद्धिकता र कुशल संगठक एकै व्यक्तिमा भएको उनी सायद पहिले गृहस्थ व्यक्तित्व होला । अरू बौद्ध विद्वान, ज्ञाता र लेखक त नभएको होइन । तर उनीहरूले संगठन चलाउने, व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा रुचि देखाएका छैनन् ।

सुवर्ण शाक्य जस्तो योग्य र नेतृत्वको नजिक पुगेको व्यक्तिले सिंगो बौद्ध समाजलाई नेतृत्व दिन सकेन । विचारले नेतृत्व गर्नसक्ने र जोखिम मोल्नसक्ने क्षमताले एउटा व्यवस्थापक वा प्रशासक र नेतृत्वबीच फरक छुट्टिन्छ । शाक्यलाई यस कौसटीमा राखेर हेर्दा निकै निराशाका

चित्रहरू देखिन्छ । दिशाविहीन हुँदै विस्तार हुँदैगएको स्थविरवाद बुद्धधर्मको गतिलाई शाक्यजस्तो बौद्धिक व्यक्तित्वले समेत दिशानिर्देशन गर्न सकेन । यसबाट सिर्जित घाटालाई पूर्ति गर्न नेपालको स्थविरवाद बुद्धधर्मलाई दशकौं लाग्ने छ । सुवर्ण शाक्यको बुद्धधर्मको क्षेत्रमा जुन स्थान छ, त्यहाँ पुग्न अन्यलाई धेरै वर्ष लाग्न सकछ । क्षमता हुँदाहुँदै शाक्य एक प्रक्रियामुखी प्रशासकीय र व्यवस्थापकीय कार्यमा मात्र सीमित हुनपुग्यो । यसबाट परिणाममुखी नितिजा निस्किएन । नेपाली बुद्धधर्मको संस्थागत विकासको सवाललाई शाक्यले नजरअन्दाज गरे । यसबाट एउटा सम्भावित बौद्ध नेतृत्व बौद्ध समाजले भेटाउन सकेन । यस पक्षमा शाक्यको प्रशंसा नभई आलोचना गर्नुपर्दछ । यस दृष्टिले आलोचना गर्न योग्य व्यक्तित्व बौद्ध समाजमा अरु जन्मिएका छैनन् ।

सुवर्ण शाक्यको परिचयलाई एक जमानामा निकै शक्तिशाली दरबारसँग जोडेर कतिपयले हेर्न गरेका छन् !? तर मेरो विचारमा शाक्यले बुद्धधर्मको विकासको लागि दरबारलाई प्रभावित पारेका होलान् भन्ने मेरो विश्वास छ । बौद्ध संस्था र बुद्धधर्मवलम्बीहरु बुद्धधर्म विकासको लागि राजनीतिलाई प्रभावित पार्नुको साटो राजनीतिबाट बौद्ध समाजलाई प्रभाव पार्न खेलमा रमाउँछन् । बौद्ध संस्था र बौद्ध समाजको सबैभन्दा विडम्बनाको विषय यही हो । न हामीले राजनीतिलाई प्रभाव पार्न आफ्नो क्षमता र सोचलाई माथि उठाउन सक्यौं?

दरबारसंगको आफ्नो विगतको सम्बन्धले गर्दा नै शाक्य अहिले परिवर्तित समयमा धर्मनिरपेक्षताको विपक्षमा छन् भन्नेहरू पनि छन् । यसो हो भने यो उहाँको वैचारिक स्वतन्त्रताको कुरो हो । तर यो पक्षलाई शाक्यको प्रभुत्वशाली पहिचानले थियेको छ । एउटा जातीय समाजको नेतृत्वमा रहेर पनि त्यसलाई जातीय हक अधिकार र राजनीतिक चेतनाबाट विमुख गराउने उहाँको सोच र प्रयासले भने यथास्थितिवादी समाजलाई टेवा पुऱ्याइरहेको छ । यसले भने उहाँको व्यक्तित्वको गरिमालाई घटाएको छ । **जसरी उहाँले शाक्य समाज स्थापना गर्नुभयो, त्यसरी नै थेरवादी क्षेत्रमा एक प्रगतिशील विचार र नेतृत्वदायी व्यक्तित्व रूपमा**

संस्थागतमार्फत् अधि बढेको भए स्थविरवाद बुद्धधर्मको विकासलाई अझ परिपक्व बनाउने थियो ।

पिपुल्स क्याम्पसमा प्राध्यापक रहेका बेला शाक्यले अरु विद्यार्थीभन्दा मलाई निकै कम शुल्कमा पत्रकारिता विषय लिएर प्रवीणता प्रमाण-पत्र तह पढ्ने व्यवस्था मिलाइदिएका थिए । व्यक्तिगत हिसाबमा शाक्यप्रति जीवनभर कृतज्ञ रहने छु । तर धर्मोदय सभामा भिक्षुहरूको उम्मेदवारी विषयमा भिक्षुहरूले उम्मेदवारी दिनुहुन्न भन्ने विषयमा नियोजित विवादमा मैले सार्वजनिक सञ्चारमाध्यम र पत्रपत्रिकामा अरु व्यक्तिहरू सँगै शाक्यको नामै लिएर विरोध गरें । थेरवादी भिक्षुहरूले उम्मेदवारी दिनुहुन्न भन्ने सन्दर्भमा संस्थापन पक्षको विरोध गर्दै उहाँ थेरवादी वा वज्रयानी कुन हिसाबले प्रतिनिधित्व गर्दै हुनुहुन्छ भन्ने

सवाल उठाएको थिएँ । त्यो विरोध व्यक्तिगत नभई संस्थागत प्रक्रियामाथि लक्षित थियो । पछि पुनः मनोनयन हुँदा शाक्यले उपाध्यक्षमा उम्मेदवारी दिनुभएन । कतै शाक्यको आत्मसम्मान वा भावनामा ठेस लागेर पछि हट्नुभयो कि भन्ने मलाई लागेको थियो । त्यसपछि आनन्दकुटी विद्यापीठमा भएको नेवा: देय् दबूको अधिवेशनमा कुराकानीको सिलसिलामा बौद्ध समाजमा योगदान दिएका पुराना व्यक्तित्वहरूको योगदान आजका

पिंडीले विर्सिएको कुरा गरेका थिए । विवादका बीचमा सम्पन्न धर्मोदयको कथित निर्वाचनमा संस्थापन पक्षको रबैयालाई मैले गरेका विरोधलाई लक्षित गरेर उहाँले त्यस्तो भनेको हो कि भन्ने महसुस भएको थियो । यद्यपि त्यस्तो आशय उहाँको थिएन होल । मनमा खेलेका कुराहरूले मलाई निकै खिन्न तुल्यायो । बौद्ध क्षेत्रमा देखिएको बेथिति र विकृतिका विरुद्ध लड्ने ऋममा मैले कतज्ञु कतवेदी भन्ने मर्मलाई के साँच्चीकै विर्सिएको हुँ र?! नभन्दै महाभारतको युद्धमा अर्जुन र द्रोणाचार्य, भिष्पितमह लडाइँको कथा सम्भिरैँ । आफ्नै भनिएका मानिससँग हुने मनोवैज्ञानिक पीडा बडो गजब हुँदोरहेछ ।

सुवर्ण शाक्यबारे

मिठ्ठा कलम : पृथक दृष्टिकोण

प्रस्तुति : कोण्डन्य, सम्पादक- आनन्द भूमि

गुलाफको फूलमा स्वतः सुगन्ध र सुन्दरता रहन्छ नै त्यसमा रङ्ग लगाएर सुन्दरता भर्नु आवश्यक छैन । त्यस्तै सुवर्ण शाक्य भन्नासाथै वहाँमा भएका बहुआयामिक गुणहरू ऐनामा यथारूप देख्न सकिनेजस्तै वहाँको गुण दुर्लभ देखिन्छ । धेरै वहाँको गुण बयान गर्न म चाहन्न । यति भन्नु भिक्षु अश्वघोष र सुवर्ण शाक्यबीच नड र मासुको जस्तै धनिष्ठ सम्बन्ध छ ।

- संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर,
संघाराम विहार, ढल्को, काठमाडौं ।

दरबार हाईस्कूलको प्रधानाध्यापक रही सेवा दिई मास्टर साहेबको उपनामले चिनिनुहुने उहाँ आरम्भकालदेखि थेरवाद बुद्धशासनको केन्द्रस्थलको रूपमा परिचित यस आनन्दकुटी विहारमा धार्मिक एवं प्रशासनिक कार्यमा सेवा प्रदान गर्दै उपाध्यक्षमा रहेर नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका आनन्दभूमिमा समेत विभिन्न पदभार बहन गरी हाल नियमित लेखककारूपमा चिनाउन सफल उहाँ समाजमा स्वतः परिचित व्यक्ति हुनुहुन्छ ।

- भिक्षु धर्ममूर्ति, आनन्दकुटी विहार, काठमाडौं ।

बुद्धधर्मका ज्ञाता प्रा. सुवर्ण शाक्यज्यूले आफैनै तरिकाले बुद्धधर्म प्रचार गर्नमा आफूलाई समर्पित गरेर बौद्ध लेख लेखेर, बौद्ध पुस्तक सम्पादन गरेर, ज्ञानमालाविषका भजन रजना गर्नुभई गर्नुभएको योगदान अमूल्य रहेको छ ।

- भिक्षु शोभित, गणमहाविहार, काठमाडौं ।

सुवर्ण माइसाहेव स्थापित लेखक, कुशल वर्त्ता, अनुभवी प्रशाक, समयोचित व्यवस्थापक, परिचित संस्कृतिकर्मी, कहलिएका बौद्ध विद्वान्, नेपालभाषाका साहित्यकार, अनुभवी भाषाशास्त्रीलगायत बहुप्रतिभाशाली व्यक्तित्वका धनी हुन्, त्यसेले उहाँ अलराउण्डर नै हुन् ।

- कोण्डन्य, बुद्धविहार-भृकुटीमण्डप, काठमाडौं ।

साँचै भन्ने हो भने नेपालको बुद्धिष्ठ समाजमा स्वर्गीय लोकदर्शन वज्राचार्य र सुवर्ण शाक्यको चोखो र पवित्र भावनात्मक योगदानलाई विर्सन सकिंदैन र विर्सन हुँदैन पनि । ...

वज्रयान कर्मकाण्डको विषयमा सुवर्ण शाक्यलाई walking encyclopedia भन्न पनि सकिन्छ । पुरोहितले भन्दा बढी कर्मकाण्डको व्याख्या वहाँले सजिलै गरिदिनु हुन्छ ।

- कर्ण शाक्य, नक्साल, काठमाडौं ।

बौद्ध महिला संघ

नेपालमा एक बौद्ध विद्वानको रूपमा बराबर बोलाउने गरिएको छ । धर्मोदय सभामा वहाँ महासचिव भएर रहेकार्येरि बौद्ध महिला संघ ने पाललाई एफिलिएसन् अर्थात् “सम्बन्धन” प्राप्त गराइदिनुभयो ।

- डा. केशरीलक्ष्मी
मानन्धर, ललितपुर

सुवर्ण दाइको पहिलो श्रीमती केशरी शाक्य दिवंगत र दोश्रो श्रीमती रत्ना शाक्यसहित तीन छोरा र चार छोरीबाट उहाँ हाल पितामह अर्थात् बाजे भइसक्नुभएको छ । शयद यही करण उहाँ परिवार नियोजन संघको पदाधिकारी भएर आम जनतालाई सानो परिवारको सन्देश दिन लागिपर्नुभएको देखिन्छ । हुन पनि एकताका नेपालमा सानो परिवार सुखी परिवारको सन्देशले देशको कुना कुन ढाकेको थियो ।

- डा. केशरी वज्राचार्य, छाउनी, काठमाडौं ।

वैदिक सनातन धर्म र बौद्ध धर्मबीचको सम्बन्धलाई उहाँ नेपालको साभा धर्मको सम्बन्ध मान्नुहन्यो । दुबै धर्मलाई सहअस्तित्वका साभा धर्म मान्नुहन्यो । उहाँले कैयौं वर्षसम्म सनातन धर्म सेवा समितिको कार्यकारिणी सदस्यता बहन गरेर भावनात्मकरूपले एकताको आदर्श प्रदर्शित गर्नुभएको पाइन्यो ।

- खेमराज केशव शरण, केशवकुटी, काठमाडौं ।

पंचायत कालमा प्रा. शाक्यज्यूको दरबारसम्म पनि पहुँच थियो, जसका कारण कसै कसैले अर्कै दृष्टिकोणले पनि हेरेउनलाई ।....

धर्मको क्षेत्रमा बौद्धविद्वान्, संस्कृतिको क्षेत्रमा संस्कृतिविद्वको रूपमा, शिक्षण पेशामा प्रिय शिक्षकको रूपमा कलाको क्षेत्रमा सामाजिक सचेतकको रूपमा परिचित व्यक्तित्व हुनुहुन्छ ।

- प्रतिसरा सायमि

राजनीतिक्षेत्रमा पनि वहाँ अत्यन्त उदार र लोकतान्त्रिक विचार र सोही अनुरूपको आचरण निष्ठापूर्वक पालन गर्नुहुन्छ ।

- प्रयागराज सिं सुवाल, ऊँमबहाल, काठमाडौँ /

अन्तरजातीय वैवाहिक जीवन विताउन पुगेका व्यक्तिहरूलाई नेपालको अम्बेदकर बनेर नेतृत्व दिइरहनुभएको थियो, सुवर्ण शाक्यलाई थेरवाद बौद्धधर्मका अनुयायीमात्र नमै वास्तविक वज्रयान बौद्धधर्मका अग्रज नेताको रूपमा पाएँ ।

- अधिवक्ता राजेन्द्रमान वज्राचार्य, काठमाडौँ /

...साँचै नै असल मान्छे हो । त्यागी, परिश्रमी, क्षमतावान् तथा साँचै नै निस्वार्थभावले सेवा गर्ने असल हृदयका मानिस ।

निरन्तर बौद्धक्षेत्रमा निस्वार्थभावले सेवा पुन्याउँदै आफ्नो जीवनको अधिकांश समय विताउनुभएका सुवर्ण शाक्य सर एउटा सच्चा बौद्ध बुद्धानुयायी उपासक हुनुहुन्छ । जसले बुद्धशासन चिरस्थायी गर्न एउटा उपासकले निभाउनु पर्ने दायित्व पूरे निभाउनुभएको छ ।

- रीना तुलाधर (बनिया), काठमाडौँ /

वहाँ नेवासमुदायकै सांस्कृतिक, धार्मिक, सामाजिक तथा राजनीतिक सचेतक र अगुवाको रूपमा मैले पाएको छु । वर्तमान नेवारसमाजका अग्रजहरूमध्येमा प्रा. सुवर्ण शाक्य अग्रपन्थीमा रहेको पाउँशु र वहाँको दूरगामी विचार तथा चिन्तनबाट हाप्रो समाजमा गहिरो छाप लागिरहनेछ भन्ने मलाई लाग्छ ।

- डा. लक्ष्मण शाक्य, ऊँमबहाल, काठमाडौँ /

मेरो पहिलो भेट वा पहिचानमा सुवर्ण शाक्य मेरो लागि एक पुरातनपन्थी व्यक्तित्व हो भन्ने भै लागेको थियो र त्यसैले उहाँप्रितिको मेरो आफ्नो धारणा त्यतिको सकारात्मक हुन नपाए तापनि पछिल्ला भेटहरूमा स्पष्ट व्यक्तित्वको पहिचान भयो ।....

सुगत बौद्ध महाविद्यालयको संस्थापक प्राचार्य यो महाविद्यालयलाई स्थापना गर्ने कार्यमा नेपाल बौद्ध परिषद्का अध्यक्ष श्री महीश्वरराज वज्राचार्यलगायत श्री सुवर्ण शाक्य र अरू धेरै व्यक्तित्वहरूको योगदान रहेको थियो । श्री शाक्य हाल पनि यस महाविद्यालय सञ्चालन समितिको एक प्रमुख

संचालक समितिका पदासीन हुनुहुन्छ ।

- डा. सानुभाइ डंगोल

कहिले बहाँलाई अरूले बुम्न नसकेर अथवा कहिलेकाहाँ अनावश्यक सम्भेर विवादित हुन पुग्छन् ।

क्रान्तिकारी विचार साहसपूर्वक अगाडि राख्ने हिम्मत गर्ने थेरै व्यक्तिहरूमध्ये एक प्रा. सुवर्ण शाक्य सच्चासमाज सेवक पनि हो ।

- सुचित्रमान शाक्य, ललितपुर /

उहाँको नेतृत्वमा नेपालको एकमात्र बौद्धहरूको छाता संगठन धर्मोदयले फेरि एकपटक जनमानसमा सक्रिय बौद्धसंघको रूपमा प्रस्तुत हुने मौका प्राप्त गरेको भन्दा अत्युक्ति हुनेछैन ।

- त्रिरत्न मानन्धर "सद्ब्द्धम् कोविद", चसांद्वँ

२०६० मा बुद्धधर्म र व्यवहार नामले उनको पुस्तक निस्केको थियो । यस पुस्तकमा कुनै कुराको जानकारी दिनुभन्दा तिनलाई समस्याको रूपमा चित्रण गरी त्यसमा आफ्नो राय सुझाव दिने काम लेखकले गरेका छन्, यसमा गरिएका लेखकका विश्लेषण केही व्यक्तिलाई चित नबुझ्न पनि सक्छ ।

- डा. त्रिरत्न मानन्धर, काठमाडौँ /

बौद्धदर्शनको मानवीय समताको भावनाविपरीत नेवारसमुदाय चार वर्ण चौसंठी जातसहित छुवाछूत प्रथामा समेत गाँसिन पुग्नु विडम्बनापूर्ण आश्चर्य नै हो ।

नेपालसहित सिङ्गे दक्षिण एसियामा बौद्धदर्शन र आस्था व्यापकरूपमा जग्मगाउन नपाउन र नसक्नुको मूल कारण वैदिक धर्मले फैलाएको चतुर्वर्ण व्यवस्था नै हो ।

नेपालमा यो सामज्जस्यनिमित चिन्तन, लेखन र व्यवहारको मार्ग दर्शनमा बौद्ध आदर्शका अभियन्ता प्रा. सुवर्ण शाक्य विशेष रूपले त्रियाशील हुनुहुन्छ ।

- मोदनाथ प्रश्नित, बनस्थली, काठमाडौँ

"वने त्यल जिला थौ कलाःया थःछैय्
जिमि ससःमाया जितः गुलि जक यःथै ।

- सुवर्ण शाक्य

विशेषतः नेपाःया शाक्य समाजयात सुसंगठित यासे छधीछपाँय् यानाः सुधारया लैंपूङ पलाः छिका धःस्वाकेत सुथां लाकेत भिकेत जीकेत तःजीकेत वसपोल सुवर्ण शाक्य ल्हाः नं जयेकाः म्हुतु नं च्ययेकाः मन नं धिसिधोकाः हरेक दृष्टिकोण अग्रज भूमिका म्हिताः छम्ह धिसिलाःगु थांथे जुयाच्वंम्हया रूप्य्

थःत पानाः कार्यक्षेत्रं न्वयाः वनाच्चंह कथं भीसं वसपोलयात् महसिकाच्चनागु दु ।

समाजसेवी जुयाः जीवन हनिगुली न्वयाह्पु ताःम्ह वसपोलं हु गुलि गथे समाज सेवा ज्या न्वयाकिवज्यात्, हु गुलि गथे योगदान वियाविज्यात्, हःपाः वियाविज्यात्, हस्ते याकिवज्यात्, धिनाविज्यात्, ध्वानाविज्यात्, सातुसालाविज्यात्, उकीयागु वर्णन यानाच्चनेगु क्षमता जियें जाःम्ह छम्ह साधारणम्ह भिक्षुं गथे याना: यायेफइ, असम्भव !

- डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
अगगमहापणिडत, अगगमहासद्वम्म जोतिकधज, धम्माचारिय
विश्वशान्ति विहार, मीनभवन, यैं ।

भिक्षु तालिम केन्द्रया सचिव जुयाः स्थापना कालनिसे थौतकनं सेवा यानाविज्यानाच्चन । जब जि आनन्दकुटी विहार गुठीया सचिव तथा आनन्दभूमि बौद्ध मासिक पत्रिकाया न्वयस्थापक जुयाः उबलय् वसपोलयात् न्वापां सम्पादक नियुक्त यानागु खः ।

- भिक्षु मैत्री महास्थविर, बुद्धनगर, लुम्बिनी

हनेवहःम्ह प्रा. सुवर्ण शाक्य नेपाःया छम्ह बहुप्रतिभा दुम्ह राष्ट्रिय न्वक्तित्व दुम्ह खः । राष्ट्रिय जीवनया छताजक स्व्यलय् मखु तःता स्व्यलय् वयक्तनं थःगु हे कथं लुकुलुकु योगदान वियादिङ्गु दु ।

- पञ्चरत्न तुलाधुर, लाजिम्पाट, यैं ।

सुवर्ण शाक्यं धार्मिक स्व्यलय् यानादिङ्गु योगदानयात् ल्वःमंके फड्मखु । वयक्तनं बुद्धधर्मया न्वावहारिकतायात् कयाः आपालं थासय् प्रवचनतकं यानादीधृकूगु खः ।

- नरेशवीर शाक्य, यैं ।

प्राध्यापक सुवर्ण शाक्यजु बुद्धधर्म, बौद्ध संस्कृति, भाषा, साहित्यया उन्नति व अभिवृद्धिया ज्याय् योगदान यानाविज्याःम्ह प्रतिभाशालीम्ह न्वक्ति खः ।

- अमिता धाख्या, परियाति सद्वम्म कोविद

वसपोल सुवर्ण शाक्य श्रावकयान, महायान व वज्रयान संगुलीसं उत्तिकं अध्ययन दुम्ह विद्वान् खः, थुलिजक मखु थुगु विषयय् न्वारव्या विश्लेषणसहित प्राध्यापन एवं लेखन ज्याय् मदिकक कुतः यानाच्चनाविज्याःम्ह कर्मयोगी खः ।

‘गुरु दूरगामी स्पष्ट वक्ता, छलाषामरहित सफल नेतृत्वया धनी जुइ व सुवर्ण मासहिवयें जुइ ।’ मखुसा न्वयाकव हे चिल्लायेदनाः हाःसां, संसां माःथाय् थवयनेमफुम्ह विकृत

मानसिकतास्पी विक्षिप्त लाश हे जक जुइ, जि, जिपि, जिमिगु धक्का: न्वयाकव लाय्लाय्लुं हाःसां मनूया इतिहासं उकियात न्वयाः च्वातु हे जक च्वाइ ।

- अष्टमुनि गुभाजु, लगं, यैं ।

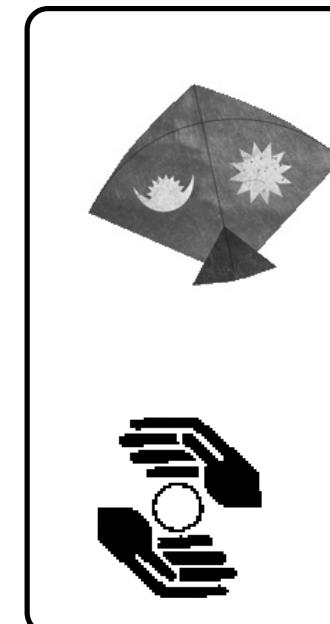
जिमि पासां नं खँ तन- ऊ इलाहवादमा हाप्रो विद्यार्थी नेता हो, कग्रेस, कम्युनिष्ट, पन्च, दरबार सबैसँग ऊ सम्पर्कमा छ । ऊ रिसायो भने नराप्रो हुन्छ ।

- डा. केशबमान शाक्य, लगं, यैं ।

शाक्य समाज जक मखु ज्ञानमाला भजनलिसे धर्मोदय सभातकया संगठन व गतिविधि विस्तारय् सुवर्ण शाक्य आपालं हिचति हायेकूगु दु ।

- मल्ल के. सुन्दर, थकूछैं, चखः, थायमरू, यैं ।

वयकः कंग अजिमा थे । पाहांचः न्वय बलय् कंग अजिमया खः कुबिल कि उकुन्हु नरः: क्वमचायेकं खः गन दिकेमज्यु । सुवर्ण शाक्य मोटरसाइकलय् प्यांदिकल कि न्हिमफुडकं मोटरसाइकल ब्वाकेगु दीमखु थाय् चा पतिकं कार्यक्रमय् ब्वतकाकां मोटरसाइकल खः न्वयाना च्वनी । वयकः सामाजिक, धार्मिक, शैक्षिक व सास्कृतिक

**मोहनी व स्वनित
अले नेपाल संवत्
लसताय् सकल नेप
दुनुगलांनिर्से भिन्न**

मिलन बहुद्देश्यीय सह

हवनाठैं, पाको, न्यू

फोन: ४२३१०३६, ४२२२०६

संस्था सकभने थ्यैँ । सकभन न्यै । वयकःया
प्यथातय् मलाःगु हुनि न थये जुयाः हे खः ।
- लक्षण राजवंशी, बुद्धिनिवास, यैँ ।

सुवर्ण दाइ सकिसितं हःपाः विया
ज्या याके फुम्ह छम्ह कर्तब्यनिष्ठ व्यक्तिकथं
जिं अनुभव याना ।

बौद्ध जगत्या छम्ह प्रबुद्ध बौद्ध
व्यक्तित्व वयकः, थेरवाद बुद्धधर्मया नं न्यलुवा:
वयक्लं बुद्धधर्म, बौद्ध साहित्य, कला व संस्कृति
आदिया वारय् दुयंगु व बौद्धिक लेख रचनात
च्चयाः बुद्धधर्म व बुद्ध शिक्षाया श्रीबृद्धि
यानावयाच्वना दीयु दु ।

बुद्धधर्मया संरक्षण संबर्द्धन व
बुद्धशास्त्रिक ज्याय् सर्वं न्यचिलादीम्ह वयकः
व आधुनिक समाजया छम्ह प्रेरक बुद्धानुयायी ।
- वीणा कंसाकार, क्षेत्रपाटी, यैँ ।

प्रा. सुवर्ण शाक्य धार्मिक, सामाजिक,
सांस्कृतिक, साहित्यिक, लोकसंस्कृति विकास
व सम्बर्द्धनय् उलि हे छम्ह चिउताःमि कथं
न्य्यःने दुसा नेपाःया ज्वःमदुगु ज्ञानमाला भजन संस्थायात सबल
सुदृढ यानातयेगु ज्याय् न उलिहे स्यल्लाःगु योगदान दु ।
- शान्तरत्न शाक्य, लगं, यैँ ।

व स्वन्ति नखः
ल संवत् १९३५ या
स्तकल नेपाःमिपिन्त
अनिसे मिन्तुना !

श्रीय सहकारी संस्था लिमिटेड

आछैँ, पाको, न्यूरोड, काठमाडौँ ।
१०३६, ४२२२०६५, फ्याक्स : ४२१६१६७

S. Sakya no doubt is a torch bearer of the Newars in his contemporary society and he was a patriotic at heart. He is also remembered as a founder of Dugat Buddha Mahavidhyalaya (Sugat Buddhist College) established in Lalitpur.

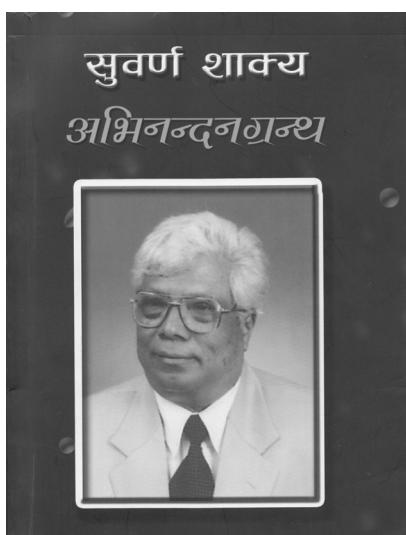
- Pof. Dr. Khadga Man Shrestha, Kathmandu.

Prof. Suwarna Sakya was a prolific writer on Buddhist and non-Buddhist topics.

- Pof. Dr. Bajra Raj Shakya, Lalitpur.

Suwarna Sakya has been inspired by the holy life and teachings of Lord Buddha, whose main slogan is "Bahu Jana Hitaya, Bahu Jana Sukhaya" for each and every being. He also believed that contentment is the source of happiness.

- Shakuntala Pradhan, Kathmandu.

सन्दर्भ श्रोत : सुवर्ण शाक्य सर अभिनन्दन आयोजक
विद्यार्थीसमूहबाट प्रकाशित सुवर्ण शाक्य
अभिनन्दनग्रन्थ, २०७१

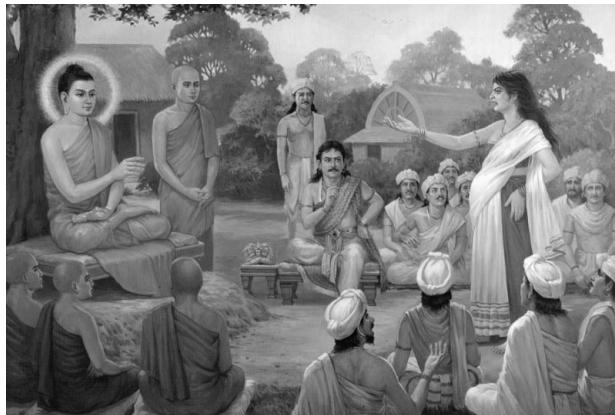

बुद्धको आलोचना, बुद्धलाई आरोप

ए घनश्याम राजकर्णिकार

भगवान् बुद्धको समयमा उहाँबारे अनेक किसिमका मिथ्याचार, आलोचना, दोषारोपण नभएका होइनन् हुने गर्थ्यो । अरु त अरु स्वयम् उहाँकै शिष्य मालुंक्यपुत्र बुद्धको कटु आलोचक थिए । उनी बुद्धको दृष्टिकोणबाट सन्तुष्ट थिएनन् । उनी अशान्त प्रकृतिका व्यक्ति थिए । बुद्धको उपदेशमा उनलाई रतिभर श्रद्धा थिएन । उनी हिन्दू धर्म र वैदिक संस्कृतिबाट बढी प्रभावित थिए । हिन्दू धर्ममा के मान्यता छ भने- आत्मा परमात्माको अंश हो, आत्मा परमात्मासँग मिल व्याकुल हुन्छ । त्यस्तै लोक परलोक, मरणपछिको स्वर्ग नर्क आदि विषयमा पनि हिन्दू धर्ममा विस्तृत व्याख्या छ । यस्ता विषयका प्रश्नहरू उनी बुद्ध समक्ष थोपर्थे । तर बुद्धले भने मुसुमुसु हाँसी उनका प्रश्नलाई त्यसै टालिदिनुहुन्थ्यो । एक दिन उनलाई बुद्धदेखि साझै भोक्त चलेछ र सरासर बुद्ध कहाँ गई भनेछन्- “प्रभु ! के विश्व नित्य छ, सार्वकालिक छ ? के यो अनन्त छ ? आत्मा र शरीर एकै हो ? कि भिन्न भिन्न ? उनले यो पनि भने प्रभु ! आज पनि यदि मेरो प्रश्नको उत्तर पाउन सकिन्न भने म भिक्षु जीवन त्यागी गृहस्थ बन्छु । विश्व नित्य छ, अविनाशी छ भने छ भन्नुस् छैन भने छैन भन्नुस् । त्यस्तै आत्मा र शरीर एक हो भने हो भन्नुस् वा अलग हो भने त्यस्तै भन्नुस् । किन मलाई रनभुल्लमा पारिराख्यु हुन्छ ?”

उनको यस्तो कुरा सुनी बुद्धले भन्नुभयो- “मालुंक्यपुत्र ! के तिमीलाई मैले बोलाएर भिक्षु जीवनमा

दीक्षित हुनु अनि प्रत्येक प्रश्नको जवाफ दिनेछु भनेको थिएँ ?” बुद्धको यो प्रतिप्रश्नले मालुक्यपुत्र एकछिन हतप्रभ भए । उनको असहजता देखी बुद्धले फेरि भन्नुभयो- “मालुंक्यपुत्र ! एक जना यस्तो मानिसको कल्पना गर जसको शरीरमा भर्खर विषवाण लागेको छ । यस्तो अवस्थामा उनका मित्रहरूले वाण फिक्न उनलाई चिकित्सक कहाँ लगिदिएछन् । तर त्यो मानिसले भनेछन्- “पख, पख, यो वाण अहिले नभिक, सर्वप्रथम म के जान्न चाहन्छु भने यो वाण कसले हानेको हो । मेरो शत्रुले हानेको हो कि, कुनै मित्रले हो कि अथवा कसैले भुलवश हानेको हो । यो वाण निकाल्नु अघि म यो पनि थाहा पाउन चाहन्छु, यो वाण विषालु हो वा विना विषको । त्यस्तै यो वाण धातुको हो वा विना धातुको, यदि धातुको हो भने कुन धातुको हो भने कुन धातुको हो ।”

उनका मित्रहरूले यी प्रश्नात्मक कुराहरू सुनेपछि भनेछन्- “यदि तिमीले भनेका कुराहरू पहिले पत्ता लगाउन थाल्यौ भने हुनसकछ सबै कुरा हामीले पत्ता पनि लगायाँ रे, तर त्यतिन्जेल सम्ममा तिमी जीवित नरहन सक्छौ । त्यसैले उचित यही हो, तिम्रो प्रश्नको उत्तर पछि सोधु, पहिले तिमीलाई लागेको बाण नै फिक्न दिनू । वाण फिकिसकेपछि तिम्रा प्रश्नहरूको उत्तर तिमी आफै पनि पत्ता लगाउन सक्ने छैं अर्थात् त्यो वाण मित्रले कि, शत्रुले कि, विष युक्त हो कि विना विषको, त्यस्तै कुन धातुले बनेको आदि इत्यादि ।”

बुद्धले फेरि भन्नुभयो- “हे मालुङ्क्यपुत्र, तिम्रो अवस्था पनि त्यो वाण लागेको मानिसको जस्तै छ जो हरदम आत्मा अनात्मा, लोक परलोक, स्वर्ग नर्क, अनन्त, असीमित जस्ता यस जीवनमा प्राप्त गर्न नसक्ने कुरामा तर्क बितर्क गर्दछौं । एक छिनलाई मानिलेउ, तिमीले सोधेअनुसार मैले जवाफ दिँदै ‘आत्मा परमात्मा एकै हुन् वा भिन्न हुन भनै रे, त्यस्तै स्वर्गमा सुख हुन्छ, नर्कमा दुःख हुन्छ भनै रे अथवा स्वर्ग नर्क भनेको केही छैन भनै रे ! तिमी नै भन त मेरा यस्ता जवाफ पाएर तिमीलाई के प्राप्त हुन्छ ? वस्तुतः यस्तो कुरामा विचार विमर्श गर्नु भनेको व्यर्थको समय बिताउनु हो । अतः हे मालुङ्क्यपुत्र जुन कुरा म स्पष्ट भन्नु त्यसलाई स्वीकार गरी चिन्तन मनन गर र जसको बारेमा मैले बोलेको छैन त्यसमा नानाथरिका विचार नगर । जुन कुरा तिमी जान्न चाहन्थ्यौ तर त्यसबारे मैले केही भनिन त्यो किन थाहा छ ? किनभने तिम्रो प्रश्नको उत्तरबाट न आध्यात्मिक ज्ञान प्रस्फुटन हुन्छ न त्यसले तिमीलाई कल्याणको बाटोमा डोन्याउँछ । मैले भन्ने गरेको यही हो- दुःख छ, यसलाई निर्मूल गर्न उपाय छ, त्यसैले यसबाट बच्ने विधि मैले बताउने गर्दै । वस्तुतः आध्यात्मिक जीवनको शुरुवात यही प्रयासबाट सुरु हुन्छ । त्यसैले हे मालुङ्क्यपुत्र ! लोक परलोक, आत्मा अनात्मा, स्वर्ग नर्क, सीमित, असीमितबारे तर्क वितर्क नगरी तथा मरेपछि स्वर्ग पुरी सुख पाउने निरर्थक र अनजान प्रयासमा नलागी बरु शील, समाधि (ध्यान) तथा प्रज्ञाको जीवन अबलम्बन गरी यही जीवनमा सुख, सन्तोष, शान्ति प्राप्त गरी दुःखबाट मुक्त भई संबोधी प्राप्त गर्नेतिर अग्रसर हुनु र यही प्रयास आध्यात्मिक जीवनतिर उन्मुख हुने पहिलो खुडकिलो हो ॥

श्रावस्तीमा भगवान् बुद्धको शिक्षाबाट त्यहाँका जनता-जनार्दन दिन प्रतिदिन प्रभावित हुँदै थिए । यसबाट भजन-कीर्तन, पूजा-पाठ, होम-होमादी जस्ता क्रियाकलापमा मानिसहरूको लगाव कम हुँदै गयो । परिणामस्वरूप पुरोहित पूजारीहरूको आम्दानीमा प्रतिकूल असर पर्न थाल्यो । त्यसैले केही पुरोहित पूजारीले एउटा षड्यन्त्र रच्न थाले । उनीहरूले भगवान् बुद्धलाई धन दौलत वा पद प्रतिष्ठाका विषयमा मिथ्या आरोप लगाउनु व्यर्थ सम्झे किनभने बुद्ध स्वयं ऐश आराम तथा राजपाट त्यागेर आएका त्यागी महात्मा थिए । त्यसैले नव युवतीको प्रयोग नै सर्वोत्तम ठाने उनीहरूले । बुद्ध बस्नु हुने जेतवन विहारमा दिनहुँ आवत-जावत गर्ने चिज्चा नामकी एउटी कलकलाउँदी नवयुवतीलाई

बुद्धको छविमा दाग लगाउन मञ्जुर गराए । अब युवती चिज्चा दिनहुँ सिंगार पटार गरी जेतवन विहारमा सॉफ्टिर गई त्यहाँको तीर्थिकाराममा रात बिताइ बिहान सहर भएर फर्किन्थिन् र भेटेका मानिसलाई गंधकुटीमा बुद्धसँग रात बिताएको भन्ने गर्थिन् । यो क्रम दुई तीन महिनासम्म चल्यो । त्यसपछि चिज्चा एकाएक पाँच छ महिनासम्म गायब भइन् । करिब आठ, नौ महिना हुँदा ऊनी आफ्नो पेटमा कपडा र काठको गोला बाँधी पेट बोकेको जस्तो गरी जेतवन विहार भित्र भगवान् बुद्धले प्रवचन दिइरहनुभएको ठाउँमा आइन् । त्यहाँ सबैको सामुन्ने बुद्धलाई लक्षित गरी भनिन्- ‘महाश्रमण ! हुनेवाला आफ्नो बच्चाको विषयमा के सोचेका छौ ? बच्चा जन्मेपछि मेरो र बच्चाको पालनपोषणको के व्यवस्था गरेका छौ ? होइन भने म यही विहारमा बस्छु, कहीं जान्न । त्यहाँ उपस्थित साधक साधिकाहरू छक्क परे, कि कर्तव्यविमूढ भए, कोही केही बोल्न सकेका होइनन् ।

चिज्चाको यस्तो कुरा सुनेपछि भगवान् बुद्धले आफ्नो प्रवचनलाई बीचैमा थान्त दुँदै धैर्यसाथ भन्नुभयो- “बहिनी, तिमी जे भन्दैछौ त्यसको सत्यता केवल मलाई र तिमीलाई मात्र थाहा छ । तिमी जे भन्दैछौ के त्यो साँच्चै सत्य नै हो ? तिमी आफैं सोचेर हेर त बहिनी ॥

मिथ्याभियोगी चिज्चाले के विचार गरेकी थिइन् भने उनको आरोप सुनेपछि बुद्ध रिसाउनु हुनेछ अनि उहाँले केही भन्नुभएपछि त्यसको प्रतिकारमा उनले अझ अरु नीच शब्द बोलेपछि दुवै बीच भनाभन र गाली गलौज हुनेछ जसबाट बुद्धलाई यथेष्ट आघात पुग्नेछ र उहाँको लोकप्रियतामा आँच आउनेछ । तर गजब ! भगवान् बुद्धको मधुर वाणी तथा करुणायुक्त प्रतिक्रिया सुन्दा युवती चिज्जा जिल्लिन् पुगिन्, बिलखबन्द भइन् । हीनताबोधले गर्दा उनको घाँटी सुक्न थाले । सुकेको मुख खोल्न र घाँटी सफा गर्न उनले खोक्न थालिन् । उनको जर्जरस्ती खोकाइले पेटको वरिपरि बाँधेको डोरी खुकुलो भई कपडाको डल्लो र काठको टुकडा खस्न पुग्यो । यसरी कपडाको डल्लो र काठको टुकडा खस्नाले चिज्चाको हालत दयनीय हुनु स्वाभाविकै थियो । तत्काल उनी त्यहाँबाट कुलेलम ठोकिन् । अन्ततः बुद्धको धेयै र शान्तस्वभावले चिज्चाको आरोप स्वतः मिथ्याचार भइदियो र षड्यन्त्रकारीको योजना असफल हुनपुग्यो ।

विश्वविरव्यात धर्मनिरपेक्षा राज्य आडिग हुने

लोकबहादुर शाक्य

बौद्ध सम्पत्ति दुई प्रकारका छन्- १) स्वार्थसम्पद् (स्वहितसम्पद्), २) परार्थसम्पद् (परहितसम्पद्) । दुबै नैरात्यको (शून्यताको) साक्षात्कार गरिएको हुन्छ । त्यसलाई चरमसीमासम्म भावना गर्नुभएको हुन्छ, त्यसको फलस्वरूप अनेकौं बुद्धगुणहरूको आर्जन गर्नुभएको हुन्छ, यसलाई अधिगमसम्पद् भन्दछन् । यही अधिगमसम्पदको कारणले कलेशावरण र ज्ञेयावरण दुबैलाई वासनासहित सर्वथा प्रहाण गरिसक्नुभएको हुन्छ । यसैलाई प्रहाणसम्पद् भन्दछ । यी दुबै सम्पत्तिहरू आफ्ना हुन् । यसैबाट सुगत हुनुभएको हो । यसबाट धर्मकाय अभिलक्षित हुन्छ । यो नै स्वहितसम्पद् हो ।

बुद्धले अभ्यासको क्रमा बोधिचित्त उत्पाद गर्नुभयो, पुण्यसम्भार गर्नुभयो, जसमा षतपारमिता (दान, शील, क्षान्ति, वीर्य, ध्यान, प्रज्ञा) आदिको निरन्तर अभ्यास गर्ने काम भयो । यसबाट नै करुणाको विकास हुँदैगयो र अन्तमा चरमसीमासम्म पुग्यो । सम्भोगकाय एवं निर्माणकायको विकास भयो । यी दुई रूपकायद्वारा प्राणीहरूको अध्याशय, रूचि, क्षमता, पात्रता आदिको अनुरूप भएसम्मको सर्वोत्तम कल्याण गर्दै दुःखबाट पार लगाउने काम हुन्छ । सत्त्वहरूलाई परिपाक गराउनु, उनीहरूको यथायोग्य हित गर्न धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नु आदि परार्थ कृत्य हुन् । सर्वोत्कृष्टता हासिल गर्नुभएकोले यो परार्थसम्पद् या परहितसम्पद् हो । यसप्रकार बौद्ध सम्पत्तिहरू दुई थरी हुन्छन् ।

सबैले सुख खोजेपनि अज्ञानताले गर्दा सुख पाउन नजानेर दुःख मात्रै हात लगाइबसेका छन् । त्यसैले उनीहरूमाथि करुणा उत्पन्न गरी सुख दिने भार आफैले उठाउनुपर्छ । त्यसैको लागि अभ्यास गर्नुपर्न हो । दुःख पनि अनेक प्रकारका छन् । त्यसमध्ये

राज्यबाट धर्म मान्ने होइन, व्यक्तिले धर्म मान्ने, सत्यतथ्य कुरा सर्वव्यापी भैरहेको छ । त्यसैले राज्यद्वारा कुनैपनि एक धर्ममा नलागी सबै धर्मलाई समान दृष्टिकोण अपनाइने सिद्धान्त स्पष्ट भएकोले सरकार तथा संसद्बाट नेपालमा धर्मनिरपेक्ष राज्य घोषणा भैसकेको गणतन्त्र लोकतन्त्रको महान उपलब्धि हो ।

दुःख दुःख, परिणामदुःख र संस्कार धर्म दुःख गरेर तीन किसिमका दुःखमा सबै समेटिन्छन् । नरक, प्रेत, असुर आदि दुर्गतिका दुःख र सुगतिका (मनुष्य र देवका) दुःख, जस्तैः- रोग, चोटपटक, प्रियवियोग, अप्रियसंयोग, दौर्मनस्य आदि विभिन्न दुःखहरू दुःख दुःख हुन् । त्यसै परिणामदुःख परिवर्तनको फलस्वरूप उत्पन्न भइराख्ने दुःख पनि सबैलाई परेकै छ भने संस्कार दुःखबाट त त्रिधातुको कुनै प्राणी पनि बचेको छैन । अतः उनीहरूका ती समस्त दुःखहरूको सर्वथा प्रहाण गर्ने काम आफूले आफ्नो टाउकामा बोकेर बोधिसत्त्वहरू हिँड्नु पर्छ । यस्तो कार्यमा आफूलाई पूर्णरूपले लगाउनुजस्तो उत्तम कुरा यो जगत्मा अरु केही पनि छैन । यसैबाट स्व-परार्थ दुबै सिद्ध हुन्छ । बोधिसत्त्वको आकांक्षा यही हो । त्यसको लागि आफूले प्रसन्नतापूर्वक आफ्नो सुखलाई वास्ता नगरी अरुको सुखका निमित्र खट्नुपर्छ । अरुको राम्रो गर्न, राम्रो देख्न, राम्रो सुन्न प्रयास गर्नुपर्छ । यस विषय बारे निम्न सूत्रहरू उल्लेख गर्नु सान्दरभिक हुन्छः-

अन्येनापि कृत दोषं पातया स्यैव मस्तके ।
अल्पमप्यस्य दोषं च प्रकाशय महाजने ॥

ଅର୍ଥ: ଅର୍ଲକୋ ଦୋଷ ଯସକୈ ଶିରମା ନେ ଖସାଉନ୍ତୁ, ଥୋରେ ପନି ଦୋଷ ଯସକୋ ଧେରୈକାସାମୁ ଭନ୍ଦିନ୍ତୁ ।)

ଗତ ଭଦ୍ରୀ ୧୮ ଗତେକୋ ନେପାଳ ସମାଚାର-ପତ୍ରମା ଉଲ୍ଲେଖିତ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଉଲ୍ଲେଖ ଗରିଏ ସଂବିଧାନ ଚ୍ୟାତିନିନ୍ଦ୍ର ଭନ୍ତେ ଖୁମବହାଦୁର ଖଙ୍କାକୋ ଧର୍ମକୀ ଦେଖିଯୋ । ରାଜନୈତିକ ନେତା ଭଏର, ଲୋକତନ୍ତ୍ର-ଘଣତନ୍ତ୍ର ଭାଏପଛି ପନି ଏକତନ୍ତ୍ର ଶାସନକୋ ମୂଲଭୂତ ଆଧାର ଅଵଲମ୍ବନ ଗରେକୋ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖିଯୋ । ରାଜନୀତିମା ଧର୍ମଲାଈ ମୁଢ଼ନୁ ଅଲୋକତାନ୍ତ୍ରିକ ପଦ୍ଧତି ହୋ । ସବଭନ୍ଦା ପହିଲେ ତ ନିଜଲେ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାକୋ ମନସାୟ ବୁଝିଏନ । ରାଜ୍ୟବାଟ ଧର୍ମ ମାନ୍ତେ ହୋଇନ, ବ୍ୟକ୍ତିଲେ ଧର୍ମ ମାନ୍ତେ, ସତ୍ୟତଥ୍ୟ କୁରା ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଭୈରହେକୋ ଛ । ତ୍ୟସୈଲେ ରାଜ୍ୟଦ୍ୱାରା କୁନୈପନି ଏକ ଧର୍ମମା ନଲାଗୀ ସବୈ ଧର୍ମଲାଈ ସମାନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଅପନାଇନେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାଏକୋଳେ ସରକାର ତଥା ସଂସଦବାଟ ନେପାଳମା ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ରାଜ୍ୟ ଧୋଷଣା ଭୈସକେକୋ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଲୋକତନ୍ତ୍ରକୋ ମହାନ ଉପଲବ୍ଧି ହୋ । ଯଥାର୍ଥମା ବିଶ୍ଵବିଖ୍ୟାତ Secular State କୋ ରୂପମା ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ରାଜ୍ୟ ଭାଏକୋ ହୋ । ବ୍ୟକ୍ତିଲେ ଆଫନୋ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାର ଧର୍ମ ମାନ୍ଦଛ । ଆଫନୋ ଧର୍ମକା ମାନିସ ଅର୍ଲ ଧର୍ମମା ଗ୍ୟୋ ଭନ୍ତେ ବିଷୟମା ଆଫନୋ ଧର୍ମ ଜନତାକୋ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସୁଧାର ତଥା ସେବାକୋ ଲାଗି ଧ୍ୟାନ ଦିଈଁ ସୁସଂଚାଲନ ଗର୍ନ ସକିଏମା ସମସ୍ୟା ନପର୍ନ ହୁନ୍ତୁ ।

ବିଶ୍ଵବିଖ୍ୟାତ ବିପଶ୍ୟନା ଆଚାର୍ୟ ଦିଵଂଗତ ସତ୍ୟନାରାଯଣ ଗୋଯନ୍କାଜ୍ୟୁକୋ କଥନ ଅନୁସାର ବୁଦ୍ଧଧର୍ମ ଧର୍ମ ହୋଇନ, ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଧର୍ମ ହୋଇନ, କ୍ରିଶ୍ଚିଯନ ଧର୍ମ ଧର୍ମ ହୋଇନ, ମୁସଲିମ ଧର୍ମ ଧର୍ମ ହୋଇନ, ଧର୍ମ ଧର୍ମ ନେ ମାତ୍ର ହୋ ଭନ୍ତେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାନ୍ଦର୍ଭିକ ଛ । ଦେଶନାକୋ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭନେକୋ ଏକ ମାତ୍ର ଧର୍ମମା ଆସକ୍ତମୈ ଅର୍ଲ ଧର୍ମଲାଈ ସମାନ ଦେଖନ ନସକେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଭାବନା ପ୍ରକଟ ହୁନେ ଭ୍ୟୋ । ବିଶ୍ୱମା ଦେଖାପରେକା ସବୈ ଧର୍ମକୋ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭନେକୋ କୁଶଳ ମଂଗଳ ସେଵାକୋ କାମ ଗର୍ନେ, ମୈତ୍ରୀ କରୁଣା ସମାନ ଭାବନା ବିକସିତ ଗର୍ନେ, ନୈତିକବାନ, ଚରିତ୍ରବାନ ଭାଏର ବିବେକ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ ଗରୀ ରାଗ-ଦ୍ୱେଷ-ମୋହ-ଅହଙ୍କାର ମମକାର ନିଵାରଣ ଗର୍ନ ରହେକୋ ଛ । ଯସ ମହାନ କଥନକୋ ମର୍ମ ବୁଝେର ଆଫୁ ଆଫନୋ ଧର୍ମମମା କ୍ରିୟାଶୀଳ ଭଈ ଧର୍ମସମନ୍ଵ୍ୟକୋ ଖ୍ୟାଲ ଗରୀ ରାମ୍ରାରୀ ଧର୍ମ ସଂଚାଲନ ଗରେର ଜନତାକୋ ଜୀବନସ୍ତର ଉଚ୍ଚ ଗର୍ନେତର୍ଫ ଲାଗୋସ୍ ଭନୀ ସବିନ୍ୟ ଆହ୍ଵାନ ଗର୍ଦଛୁ ।

ଉପରୋକ୍ତ ସମାଚାର ପତ୍ରମା ୧୦ ପ୍ରତିଶତ ହିନ୍ଦୁ ଭାଏକୋ ସଂକେତ ଗରେକୋ ବିଷ୍ୟ ଜନଗଣନାକୋ ରିପୋର୍ଟମା ପନି ତ୍ୟତି ନଭାଏକୋ କପୋଲକଲିପିତ ତଥାଙ୍କ ଉଲ୍ଲେଖ ଗର୍ନୁ ଉପ୍ୟୁକ୍ତ ଛେନ । ଗତ ଜନଗଣନାମା ବୌଦ୍ଧହରୁକୋ ଜନସଂଖ୍ୟା ପହିଲେକୋ ଭନ୍ଦା କରିବ ୨ ପ୍ରତିଶତଲେ କମ ହୁନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଛ । ପହିଲେକୋ ଜନଗଣନାପାଇଁ ଦଶ ବର୍ଷଭିତ୍ର ବୌଦ୍ଧହରୁ ଜନ୍ମ ଭାଏର ପନି ଅବଶ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ଭାଏକୋ ଛ । କମ ହୁନେ କାରଣ ଛେନ । ନିଶ୍ଚଯ ପନି ବୌଦ୍ଧହରୁକୋ ସଂଖ୍ୟା କମ ଗର୍ନ ଜାଲ ରଚେକୋ ବୁଝନ ସକିନ୍ତୁ । ୨୦୬୮ ସାଲକୋ ଜନଗଣନାକୋ ନତିଜା ନିସ୍କେପଛି ତଥାଙ୍କ ସହି ଭାଏନ ଭନେର ଆଵାଜ ଉଠ୍ୟୋ । ବିଶେଷଗରୀ ଧର୍ମ ର ସଂସ୍କରିତିକୋ ତଥାଙ୍କ ଗଲତ ଛ ଭନେର ବିରୋଧ ଗରେକା ଛନ୍ । ଜନଗଣନାକୋ ଲଗତମା ଆଦିଵାସୀ ସ୍ଥୂଚୀକୃତ ୫୯ ମଧ୍ୟେମା ୧୨ ଜାତିକୋ ଅସ୍ତିତ୍ବ ସମାପ୍ତ ଗରେକୋ ଆଦିଵାସୀ ଜନଜାତିକୋ କୁଳ ଜନସଂଖ୍ୟା ଦଶ ବର୍ଷଅଧିଭନ୍ଦା ୨ ପ୍ରତିଶତ କମ ଦେଖାଇଏକୋମା ଆପତ୍ତି ପ୍ରକଟ ଗର୍ଦେ ଜନଗଣନାକୋ ନତିଜା ତଥାଙ୍କ ନମ୍ବେ ମିଥ୍ୟାଙ୍କ ଭ୍ୟୋ ଭନେର ନେପାଳ ଆଦିଵାସୀ ଜନଜାତି ମହାସଂଘଲେ ତଥାଙ୍କ ବିଭାଗ ଘେରାଇ ଗରେର ଜନଗଣନାକୋ ପ୍ରତିବେଦନ ସମେତ ଜଲାଏକୋ ଥିଯୋ ।

ସବୈ ଧର୍ମମା ଧର୍ମନିରେପକ୍ଷ ରାଜ୍ୟମା ସହମତ ହୁନେହରୁ ଧେଇ ଛନ୍ । ପାର୍ଟୀ, ସରକାର ତଥା ସଂସଦ ସମେତ ମିଲେର ଧର୍ମନିରେପକ୍ଷ ରାଜ୍ୟ ଭାଏକୋ କାନୁନୀ ରୂପଲେ ତଥ ଭୈସକେକୋଳେ ଯସ ବାରେ ଅନର୍ଗଳ କିଯା ଗର୍ନୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରାଣୀ କହଲିଇଏକା ମାନବଲାଈ ସୁହାଉନେ କୁରା ହୋଇନ । କସୈଲେ ହୋହଲ୍ଲା ମଚାଏର ପରିଵର୍ତନ ଗର୍ନସକନେ ପନି ହୋଇନ । ଅତଃ ଦେଶମା ଗୁଟବନ୍ଦିକୋ ଦୂଷିତ ବାତାଵରଣ ସିର୍ଜନା ଗର୍ନେତର୍ଫ ନଲାଗୀ ଧର୍ମକୋ ଯଥାର୍ଥ ମନସାୟ ବୋଧ ଗରେର ବ୍ୟବହାରମା ଅଗ୍ରସରମୈ ସମୁନ୍ତତ ତଥା ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଶ ସିର୍ଜନା ଗର୍ନେତର୍ଫ ଅଗ୍ରସର ଭାଏର କାନୁନୀ ରୂପମା ପରିଣତ ଭୈସକେକୋ ଧର୍ମନିରେପକ୍ଷ ରାଜ୍ୟଲାଈ ମାନୀ ଜନତାକୋ ସେବା ଗର୍ନେ ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟମା ଲାଗନ ସକୋସ୍ ଭନୀ ସବିନ୍ୟ ଅନୁରୋଧ ଗର୍ଦଛୁ ।

(ସନ୍ଦର୍ଭ ଶ୍ରୋତ: ଆର୍ୟ ଶାନ୍ତିଦେଵ ବିରଚିତ ବୋଧିଚର୍ଯ୍ୟବତାର, ଅନୁଵାଦ:- ନାରାୟଣପ୍ରସାଦ ରିଜାଲ । ସାଥେ ସାନ୍ଦର୍ଭିକ ବିଷ୍ୟ ପନି ସମାବେଶ ଛ ।)

कथिन दानको सामाजिक महत्त्व

॥ भिक्षु पियदस्सी

स्थविरवाद बुद्धशासनमा कथिन दानको छुट्टै महत्त्व रहेको सर्वविदितै छ । बुद्धधर्मको प्रमुख उद्देश्य नै मानिसहरूमा भएको विभिन्न सामाजिक समस्याहरूको समाधान गर्नु हो । व्यक्तिहरूमा भएको समस्याको समाधान नगरी समाजिक समस्याहरूको समाधान गर्न सकिएन । किनभने सामाजिक समस्याको मूल जद भनेकै आफू हो । गृहस्थी र प्रब्रज्या भेद नगरी बौद्ध समाजको प्रमुख अपेक्षा नै आफ्नो जीवन सफलपारी दुःखबाट मुक्त हुनु हो । त्यसको लागि बुद्धधर्मले मध्यमप्रतिपदा मार्ग अपनाउन निर्देशन गरेकोछ । मध्यम प्रतिपदा अनुगमन गरी विमुत्ति प्राप्त गर्ने हो

भने दिनहुँ मठमन्दिरमा गई पूजापाठ आदिको आवश्यकता हुँदैन । भगवान् बुद्ध पूजापाठ, प्रार्थना आदि प्रतिक्षेप गर्नुभएका सर्वश्रेष्ठ महामानव हुनुहन्छ । विभिन्न अवस्थामा आफ्नो श्रावक भिक्षुहरूलाई पूजापाठ आदिको निरर्थक भाव देखाउनु भयो । भगवान् बुद्धले परिनिर्वाण अवस्थामा भिक्षु आनन्दलाई भन्नुभयो- “यो खो आनन्द भिक्खुं वा भिक्खुणीं वा उपासको वा उपासिकं वा धम्मानुधम्मं पटिपन्नो विहरति । सामीचिपटिपन्नो अनुधम्मचारी, सो तथागतं सक्करोति गरु करोति मानेति पूजेति आचीयति परमाय पूजाय” अर्थात् तथागतलाई फूलमाल, सुगन्ध आदिबाट राम्ररी पूजा गर्नु भनेकै धर्मानुर्धम प्रतिपत्तिमा आचरण गर्नु हो भनी देशना गर्नुभयो । उहाँको देशनामा पनि पूजापाठ आदिलाई प्राथमिकता नदिएको प्रष्ट देखिन्छ ।

मानिसहरू एकआपसमा कायिक, वाचसिक र मानसिक अनुसार असमान हुन्छन् । बुद्धधर्मले मानिसहरूको समस्या सामाजिक वातावरणले गर्दा हुने होइन, आफै स्वभाव र असीमित इच्छा र आकाङ्क्षाले गर्दा हुन्छ भन्ने कुरालाई देखाइएको छ । प्रज्ञावान व्यक्तिले धर्ममा प्रमुख सार संकल्प बुझन सकेतापनि भौतिक सुखसुविधामा भुलिरहने सर्वसाधारण

व्यक्तिहरूले धर्मलाई सजिलै बोध गर्न सकिएन । त्यसैले उनीहरूलाई धेरै समयदेखि विश्वास गर्दै आइरहेको पूजापाठ, प्रार्थना, विचार आदिबाट टाढा रहन सजिलो हुँदैन । शाक्यमुनि बुद्धले पनि आफूले प्राप्त गरेको ज्ञान उपदेश जनताहरूमाझ लैजानको लागि पनि तत्कालीन समाजमा विद्यमान पूजाआजा र विश्वास प्रतिक्षेप गर्नुभएन । बरू त्यसैलाई अनुगमन गरी अर्थसम्पन्न पूजा-पाठविधि सिकाउनुभयो ।

प्रारम्भ समयदेखि नै सर्वसाधारण मानिसहरू बुद्धधर्ममा उत्तम निर्वाणको भन्दा पनि बाहिर पूजाआजामा उत्सुक भएको देखिन्छ । सुखप्राप्तिको मार्ग भनेकै पुण्य गर्नु हो ।

जीवजन्तुदेखि लिएर भगवान् बुद्धसम्मलाई दिने दानको आनिसंश दक्खिणाविभंग-सूत्रमा उल्लेख भएकोछ । अन्य दानभन्दा पनि सांघिक दान नै महानिसंश फलप्राप्त हुने दान हो । परलोक सुख चाहने बौद्धहरू यस्ता शिक्षाको सदुपयोग गरी दानादि पुण्यकार्य गर्नमा तत्पर रहन्छन् । यी यस्ता उपदेशले गर्दा वेस्सन्तर जातक, देवदूत-सूत्र जस्ता कथाहरू सर्वसाधारणमाझ प्रसिद्ध भएको देखिन्छ ।

कथिन चीवरदान पहिलेदेखि वर्तमानसम्म पनि बौद्ध जनताले अति गौरवसहित धार्मिक उत्सवको रूपले मनाउँदैआइको छ । कथिन चीवरदानको आरम्भ तत्कालीन समसामाजिक वातावरणको प्रतिफल हो । प्रारम्भ अवस्थामा भिक्षुहरू वर्षात्को समयमा पनि दिनहुँ धर्मप्रचार-प्रसारमा व्यस्त रहे । त्यसपछि अन्यागमिक विचारधारा भएकाहरूबाट धेरै नै विरोध हुनथाले । बुद्धका श्रावकहरूले जमिनबाट उम्रेका एकेन्द्रिय बोटविरुवाहरू र ससाना किराहरू कुल्येर विनाश गरे भनी दोषारोपन गरे । बाहिरी समाजबाट भएको निन्दा उपहासलाई ध्यानमा राखेर भगवान् बुद्धले “अनुजानामि भिक्खवे वस्सानं उपगन्तुं” भनी वर्षात्को समयमा वर्षावास

बस्तुहुन उपदेश दिनुभयो । वर्षावास बस्ने भिक्षुहरु सो समयमा यताउता आवतजावत नगरी विहारमा बस्नुपर्नेछ । एकदिन उदेन भन्ने उपासकले विहार बनाई सो विहार सांघिक गर्न विचारले भिक्षुहरुलाई निमन्त्रणा गरे । तर उहाँहरुले तीन महिना नबितेसम्म आफू आउन नसक्ने भनी उदेनलाई जानकारी दिनुभयो । त्यसबाट दिक्क भएका उदेन उपासकले भगवान् बुद्ध र उहाँको श्रावकहरुलाई दोष देखाउन र निन्दा गर्न थाले । यो कुरा थाहापाएपछि भगवान् बुद्धले भिक्षुहरुलाई बोलाई सत्ताहकरण प्रज्ञप्ति नियम गर्नुभयो । जस अनुसार वर्षावास बसेका भिक्षुहरुलाई भिक्षु, भिक्षुणी, सामणेर, सामणेरी, उपासक र उपासिकाको निमन्त्रणमा सातदिनभित्र आउने मनसायले विहारबाट गई पुनः फर्किआउनु पर्नेछ । यसले वर्षावास र सत्ताहकरण नियम बनाउन भगवान् बुद्धलाई तत्कालीन सामाजिक वातावरणको उल्लेखनीय भूमिका रहेको भन्ने कुरा स्पष्ट हुन आउछ ।

कथिन दान एक प्रकारको विनयकर्म हो । उपसम्पदा भएका सबै भिक्षुहरुले कथिन

चीवर प्राप्त गर्न सक्दैनन् । त्यसको लागि केही विनय नियमहरु पुरा गर्नु पर्दछ । आषाढ पूर्णिमाको दिन उपोसथागारमा भेला भई विनयकर्ममा सहभागी हुनु, वर्षावास समयमा आफू वर्षावास नियम उल्लंघन नगरेको हुनु आदि नियमहरु पालना गर्नुपर्दछ । पूर्णिमाको दिनमा वर्षावास पवारण गरेको भिक्षु कथिन प्राप्तिको लागि योग्य हुन्छ । वर्षावासले संघ समाजको एकता, परिशुद्धता, सामूहिक भाव र एकआपसी मेलमिलापजस्ता सामाजिक लक्षण उद्गार गर्न सकिन्छ । वर्षावास निमन्त्रणा र वर्षावास समयमा भगवान् बुद्धले लागु गर्नुभएको प्रतिपत्ति, विनय नियमहरु गृहस्थी र प्रवर्ज्याबीचको सम्बन्ध मजबूत बनाउने कारकको रूपमा लिन सकिन्छ ।

विहारका श्रद्धावान उपासकोपासिकहरुले कुनै एक वा सोभन्दा बढी भिक्षुहरुलाई उचित समयमा वर्षावासको निमन्त्रणा गर्नु बौद्ध सम्प्रदाय भएकोछ । कुनै मतभेद, वैमनष्टता आदि भएतापनि ती सबै बिसेर अध्यात्मिक चिन्तनको लागि पनि विहार आउनुपर्दछ । विहारको धर्ममण्डपमा जातिभेद, कुलभेद, धनीगरिब आदि कुनैपनि भेदभावरहित सबैजना समान आसनमा बस्दछन् । समानात्मता र प्रजातन्त्रिकभाव

भएको एउटै स्थानको रूपमा विहारको धर्मशालाभन्दा अतिशयोक्ति नहोला । वर्षावास निमन्त्रणापश्चात् आउने तीनमहिनामा सबै उपासकोपासिकाहरु एकजूत भई भिक्षुहरुलाई चतुप्रत्यद्वारा उपस्थान गर्दछन् । वर्षावासको समयमा, विविध सुविशेष पुण्यकर्म तयार गरी विहार र घरबीचको दूरीलाई कम गर्न हुन्छ । साथै यस अवस्थालाई सदुपयोग गरी विहारमा भएका कमीलाई श्रद्धालु उपासकोपासिकाहरु एकजूट भई विहार मर्मत गर्न, रङ्गरोगन गर्नेजस्ता कार्यहरूपनि उत्साहपूर्वक गर्न गरिन्छ । वर्षावासको समयमा यस्तो पुण्यकार्य गर्नाले शारीरिकसुख तथा मानसिकसुख दुवै प्राप्त हुने धर्मग्रन्थहरूमा उल्लेख भएको पाईन्छ ।

वर्षावास पवारणापश्चात् कुनैपनि व्यक्तिलाई कथिनको लागि आवश्यक चीवर वा वस्त्र कथिन चीवरको रूपमा पूजा गर्नसकेतापनि हाम्रो देशमा त्यस्तो गर्दैन । विहारका भिक्षु तथा उपासकोपासिकाहरु कुरा गरी सबैको उपस्थितिमा अति उत्साहका साथ कथिनदान गर्नको लागि तम्तयार हुन्छन् ।

हाल ने पालमा

कथिनदान महान उत्सव विभिन्न तरिकाले मनाउने गर्दछन् । कुनै कुनै विहारमा सबै उपासकोपासिकाहरु भेला भई विहान सबैरै कथिन चीवरलाई दर्शनीय शोभायात्रा गरी विहारमा लिएर आँच्छन् । जसले कथिन चीवरदानको जिम्मा लिन्छ उहाँको घरबाट

कथिन चीवर शोभायात्रा सुरु हुन्छ । यस्तो सामूहिक क्रियाले गाउँघरका सबै श्रद्धालुहरु बीच एकआपमा सद्भाव, मैत्रीभाव र एकताको वृद्धि हुन्छ । “आरपते आरपते चक्कवति सिरि ददे” भन्ने देशना अनुसार कथिन चीवर सियोले सिलाउने हरेक पटक चक्रवर्ती राजाको सुखप्राप्ति हुन्छ भन्ने विश्वास छ । कथिनदानको लागि सबैजना सुरुदेखि नै तयार हुन्छन् । वर्षको एकपटक मात्र गर्न सकिने दुलभ पुण्यकार्य भएकोले विहारलाई आवश्यक मेच, भाँडाकुँडा, दियोजस्ता सरमामानहरु कथिनदान सँगसँगै दान दिने पनि चलन रहेको छ । कथिनदान श्रद्धावान उपासक उपासिकाहरुमा गुणधर्म वृद्धि हुने उत्तम पुण्यकर्मको रूपमा लिन सकिन्छ । यो गृहस्थी तथा प्रवर्जितहरूको सहभागितामा गरिने सामाजिक कार्य हो ।

भवतु सबै मङ्गलं ।

कृत छन्द्रराज शाक्य, तानसेन

बौद्ध संस्कृतिको सन्दर्भमा

बौद्ध सम्राट अशोक र धर्मविजया दिवस

१. विषय प्रवेश

सम्राट अशोक भारतको मात्र नभई विश्वकै सम्राटहरू मध्ये एक महान सम्राट थिए । उनको जन्म ई. पू. ३०४ मा मगध (भारत) मा भएको थियो । राजा विन्दुसार उनका पिता थिए । उनी एकजना बौद्ध भिक्षुको उपदेशबाट प्रभावित भई बौद्ध उपासक बनेका थिए । पछि उनी बौद्ध सम्राटको रूपमा विश्वविख्यात भए । बुद्धधर्मलाई विश्वमा फैलाउन सम्राट अशोकको महान योगदान छ ।

कलिङ्ग युद्धपश्चात् उनले लडाँइ युद्धबाट अरु देश प्रदेश जिती आफ्नो साम्राज्यमा गान्धे, विजयी बन्ने कार्यलाई त्यागी बौद्ध परम्पराअनुसार शस्त्रअस्त्र परित्याग गरेर मनलाई सफा गरी आफै संयमित भई आफैलाई जिल्ने, धार्मिक रूपमा विजयी बन्ने पवित्र काममा लाग्ने अठोट गरेका थिए । त्यो दिन आश्विन शुक्लपक्षको दशमी तिथि थियो । सम्राट अशोकका भारतका जनता र बौद्धहरूले यो दिनलाई स्मरण गरी धर्मविजया दिवसको रूपमा ई. पू. २६६ देखि मनाउन थालेको आज २२७४ वर्ष भएको छ । त्यसैले आज नेपाल, भारतका बौद्धहरू र अन्य व्यक्तिहरूले बलिप्रथा र हिसालाई त्यागी अहिंसाको मार्ग अवलम्बन गरी विजया दशमी (दशै) लाई धर्मविजया दशमी दिवसको रूपमा एउटा उत्तम धार्मिक पर्वको रूपमा मनाउनु नै सही र उत्तम मार्गमा लागेको ठहरिने छ ।

२. के अशोक शाक्य वंशका राजा थिए?

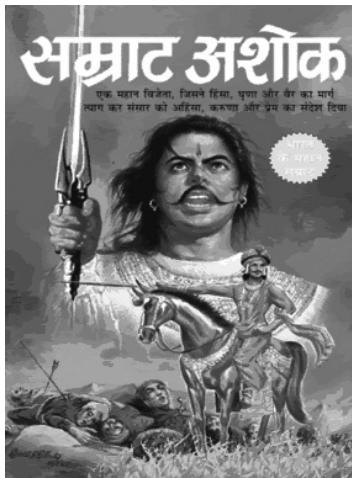
कोशल राज्यको राजा विडुडभले कपिलवस्तुमा आक्रमण गरेपछि शाक्यहरूको एक समूह काठमाडौंमा र अर्को समूह भारतको पिप्लीवन, राजगृह, वैशाली, वेदिशा आदि ठाउँहरूमा पलायन भएका थिए । पिप्लीवन पुगेका शाक्यहरूले त्यहाँ मोरिय नगर बस्ती बसाले । त्यहीको

-कलिङ्ग युद्धपश्चात् राजा अशोकले शस्त्र परित्याग गरी इन्द्रिय संयम गरी आफैलाई र समाजमा धर्मविजय गर्ने प्रतिज्ञा गरेको दिन आश्विन शुक्लपक्षको दशमी तिथिलाई नै धर्मविजया दिवसको रूपमा सबैले मनाउन थाले । त्यसबेला बराबर युद्ध भइराङ्गे वातावरणमा अब नागरिकहरू शान्ति सुरक्षा महसुस गरेर निर्भयका साथ जीवन यापन गर्ने पाउँदा सबै हर्ष विभोर भएर यो दिवसलाई चाडपर्वको रूपमा मनाउन थालेको देखिन्छ ।

मोरिय नगर प्रमुखले शाक्य कुमारी विवाह गरे । तिनीहरूबाट चन्द्रगुप्त मौर्यको जन्म भयो । पछि चाणक्यले चन्द्रगुप्तलाई तक्षशिला (वर्तमान पाकिस्तान) विद्यालयमा अध्ययन गर्ने पठाए । पछि चन्द्रगुप्त र चाणक्यको संयुक्त प्रयासले नन्द वंशका राजा धननन्दलाई लडाँझ्मा हराएर उनको राज्यमा चन्द्रगुप्त मौर्यलाई राजा बनाए । यसरी उनी शाक्य कुमारीबाट जन्मेकोले सूर्यवंशी क्षत्रिय शाक्यवंशका राजा कहलिए । राजा चन्द्रगुप्तले पनि शाक्य कन्या नै विवाह गरे । पछि चन्द्रगुप्तका छोरा विन्दुसार राजा भए । राजा विन्दुसार र रानी धर्मादेवी (सुभद्रांगी) शाक्यबाट अशोकको जन्म ई. पू. ३०४ मा भयो । अशोकको आमा, बज्यै सबै शाक्यवंशका

थिए । अतः अशोकलाई मौर्य र शाक्यवंशका भनिएको हो ।

राजा विन्दुसारले राजकुमार अशोकलाई १८ वर्षको उमेरमा ई. पू. २८६ मा उज्जैन प्रदेशको प्रमुख प्रशासक बनाएका थिए । सोही वर्ष राजकुमार अशोकको वेदिशाका महादेवी शाक्य कुमारीसित विवाह भएको थियो । महादेवी शाक्यबाट छोरा महेन्द्र र छोरी संघमित्राको जन्म

ऋग्मः ई. पू. २८४ र २८२ मा भएको थियो । युवराज सुमन जेठो दाजुको मृत्युपछि ई. पू. २७४ मा राजकुमार अशोक सिंहासनमा बसे । यसको ६ वर्षपछि ई. पू. २७० मा राजा अशोकको राज्याभिषेक भयो । प्रारम्भमा राजा अशोक कठोर स्वभावको राजा थियो । उनले लडाँझ युद्धबाट धेरै प्रदेश साना राज्यहरू जितेर आफ्नो राज्य मगधमा गम्भै गएर साम्राज्य बनाउने दिशातर्फ उच्चुख हुँदैगयो । अशोक कठोर हृदय कडा-अनुशासनप्रिय राजाको रूपमा विख्यात हुँदैगयो र जनताले उनलाई कालाशोक पनि भन्न थाले ।

३. अशोक कसरी बौद्ध भए?

ई. पू. २६६ मा अशोकले कलिङ्गमा भयानक आक्रमण गरे । भारतको इतिहासमा यो निकै ठूलो युद्धको रूपमा लिइन्छ । यो युद्धमा कलिङ्ग (उडिसा) राज्य र मगधको गरी १ लाख मानिस मारिए र १ लाख ५० हजार सेना र नागरिक घाइते भए, कैदी बनाइए । अशोकले युद्ध जितेपछि युद्धस्थलको निरीक्षण गर्दा लाखौ मानिसहरू, सेना, सिपाही, गृहस्थी, नागरिक, आईमाई, बालकहरू पनि मारिएको, सारा ठाउँ क्षतिविक्षत शवहरूको हृदय विदारक दृश्य देख्यो । उसलाई ग्लानी भयो, पश्चाताप भयो, ठूलो पाप गरेको महसुस भयो । आफैलाई धिक्कारे । अशोकको यो दशा देखेर उनैको भतिजा भिक्षु निग्रोधले भगवान् बौद्धको अनित्य, दुःख र अहिंसासम्बन्धी धर्मोपदेश दिनुभयो । साथै उहाँले युद्धमा हजारौं लाखौ मानिस, निरपराध आइमाई, निर्दोष बालकलाई हत्या गरेर विजयी बन्नुभन्दा पनि आफ्नो मन चित्तलाई सफा र शुद्ध गरी सबै इन्द्रियहरूलाई सयांम गरी, आफैलाई जित्नु नै वास्तविक रूपमा आध्यात्मिक रूपमा विजयी बन्नु हो भनी व्याख्या गर्नुभयो । भिक्षु निग्रोधको यो उपदेशले अशोकलाई ठूलो प्रभाव पायो र उनको हृदय परिवर्तन भयो । उनले सोही अनुसार शस्त्रअस्त्रसहित युद्ध त्याग गरी मनलाई संयम पारी आफैलाई जित्ने, धर्मविजयी बन्ने घोषणा गरेका थिए । भिक्षु निग्रोधसमक्ष उनी बौद्ध उपासक बने ।

४. आदर्श बौद्ध सम्राट-अशोक

कलिंग युद्धपश्चात् राजा अशोक बौद्ध बनेपछि, भारतमा उनले एक धर्मात्मा बौद्ध राजाको रूपमा देशको जनताको सेवा गर्न थाले । उनको राज्यकालमा भारतका जनताहरू बहुसंख्यक, सुखी र समृद्ध थिए । उनले देशमा धेरै राजमार्ग, सडकहरू, पाटी पौवा, धर्मशाला, कुवाहरू,

अस्पताल, पशुचिकित्सालयहरूको निर्माण गर्नुको साथै हजारौं बौद्ध स्तूप, चैत्य, विहार, शिलालेख स्तम्भहरूको निर्माण एवं स्थापना गरेका थिए ।

उनी राजा भएर पनि बौद्धका धर्मोपदेश अनुसार व्यवहारमा बूद्धका पंचशील पालना गर्ने अभ्यास गरे । हिसालाई त्यागेर अहिंसा मार्गमा लागे । राजा अशोकलाई मयुरको मासु प्रिय हुँदा दिनको एउटा मयुर मारी मासु परिकार उनको भान्छामा तयार हुन्थ्यो, भनिन्छ । तर, पछि उनले मयुरको हिसा त्यागे, साथै देशमा नै पशुपांचीलाई नमार्न, संरक्षण गर्ने, माया गर्न सिकाए । यी कुराहरू चट्टान लेखमा उल्लेख गरिएको छ ।

देशभित्र र विदेशमा पनि समय समयमा सेवा कार्यको आयोजना गर्दथे । मानिस र पशुहरूको उपचार गर्न चिकित्सकहरू पठाउँदथे । विदेशमा सेवा कार्य आयोजन राजनैतिक उद्देश्य अथवा सैनिक विजयको दृष्टिकोणले नभएर धर्मविजयको रूपमा गर्दथे । विदेशमा दूतहरू मिसिनरीहरू पठाएर सेवा कार्य गराउँदथे । धार्मिक रूपमा मिसिनरीहरू पठाएर धर्मप्रचार एवं सेवा कार्य गर्न लगाउने विश्वमा उनी प्रथम राजा थिए ।

५. विश्वमा बूद्धधर्मको प्रचार एवं प्रसार

अशोकले बौद्ध अनुयायी र बौद्ध सम्राट भएपछि बूद्धधर्मको प्रचार र प्रसार सम्पूर्ण भारत र दक्षिणपूर्व एशियाका श्रीलंका, बर्मा, थाईलैण्ड र मध्यपूर्वका सिरिया, मिश्र, र योरपको ग्रीससम्म पनि बूद्धधर्मको प्रचार-प्रसार गरे । भारतमा बूद्धधर्मको उपदेश र अन्य शिक्षा उनको संदेशलाई १४ वटा चट्टान लेख, स्तम्भ लेख, शिलालेखको रूपमा निर्माण गर्न लगाए । ई. पू. २५८-५७ मा यी चट्टान लेखहरू निर्माण भएका थिए । ई. पू. २५३ मा भिक्षु मोगलीपुत्र महास्थविरको अध्यक्षतामा तृतीय बौद्ध संगायना पाटलीपुत्र (पटना) मा भव्य रूपमा आयोजना गरियो । यो संगायनामा चुनिएका १००० बौद्ध भिक्षुहरूले भाग लिएका थिए । यो संगायना (धार्मिक सभा) ले पारित गरे अनुसार राजा अशोकले विभिन्न देशहरूमा बूद्धधर्म प्रचार-प्रसार गर्न बौद्ध भिक्षु एवं दूतहरू पठाएका थिए ।

ई. पू. २५० मा सम्राट अशोक सर्वप्रथम भगवान्को जन्मस्थल लुम्बिनी नेपालमा आएर आफ्नो बौद्ध तीर्थयात्राको शुभारम्भ गरेका थिए । लुम्बिनीमा भारतबाट ल्याइएका अशोक स्तम्भ स्थापना गरेका थिए । स्तम्भमा ब्राह्मी

लिपिमा .....हिद शक्यमुनि बुद्ध जाते ..... अर्थात् यहाँ शाक्यमुनि बुद्धको जन्म भएको थियो भनी कुँदिएको छ । विश्वको लागि यो अशोक स्तम्भ नै भगवान् बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनी नेपाल हो भनी प्रमाणित थयो । यसमा कसैले शंका उपशंका गर्ने ठाउँ छैन, वादविवाद गर्न अनावश्यक छैन । लुम्बिनी आएपछि अशोकले करिब १० वर्षसम्म भारतका सबै बौद्ध तीर्थस्थलको प्रमण गरेको छ ।

राजा अशोकले भारतको विभिन्न राज्यहरू र विदेशमा बुद्धधर्म प्रचार गर्न विभिन्न बौद्ध भिक्षुहरू, विद्वानहरूको नेतृत्वमा धर्मप्रचार दूत र टोलीहरू पठाएका थिए । मज्भन्तिकको नेतृत्वमा करिमर, गांधार, महाधर्मरक्षितलाई महाराष्ट्रमा, महादेवलाई मैसूरमा, रक्षितलाई वाराणसीमा, सोण र उत्तरलाई मोलमिन स्वर्णभूमिमा (बर्मा देश), भिक्षु महेन्द्रलाई श्रीलंकामा पठाएका थिए । त्यसबेला ग्रीक साम्राज्यअन्तर्गत निम्न देशहरू पर्दथे (सिरिया, मिश्र-इजिप्ट, मेसेडोन, साइरेन, इपिरस आदि । यसरी पश्चिमको देश युनान (ग्रीस) १८०० मील टाढासम्म धर्मप्रचारार्थ दूतहरू पठाइएका थिए । यसरी आजभन्दा २२५० वर्षअघि बुद्धधर्मलाई विश्वमा फैलाउने श्रेय सप्राट अशोकलाई नै जान्छ । उनले बुद्धधर्मको विश्वव्यापीकरण गरे ।

६. बौद्धहरूले धर्मविजया दिवसलाई कसरी मनाउने?

मैले माथि नै चर्चा गरिसकेको छु - कलिङ्ग युद्धपश्चात् राजा अशोकले शस्त्र परित्याग गरी इन्द्रिय संयम गरी आफैलाई र समाजमा धर्मविजय गर्ने प्रतिज्ञा गरेको दिन आश्विन शुक्लपक्षको दशमी तिथिलाई नै धर्मविजया दिवसको रूपमा सबैले मनाउन थाले । त्यसबेल

बराबर युद्ध भइराख्ने वातावरणमा अब नागरिकहरू शान्ति सुरक्षा महसुस गरेर निर्भयका साथ जीवन यापन गर्न पाउँदा सबै हर्ष विभोर भएर यो दिवसलाई चाडपर्वको रूपमा मनाउन थालेको देखिन्छ ।

वर्तमानमा नेपालीहरूले विजया दशमी वा दसैलाई ठूलो चाडपर्वको रूपमा हर्षोल्लासका साथ मनाउँदै आएको छ । शिक्षण संस्थाहरू, सरकारी कार्यालय सबैमा लामो विदा हुन्छ । घरबाहिर अरु जिल्ला र परदेशमा भएका मानिसहरू पनि आफूनो घरमा परिवारसँग दसै मनाउन आउँदछन् । स्वजन, ईष्टमित्रमा शुभकामना साटासाटा हुन्छ । यो रात्रो परम्परा हो । तर दसैमा देवीदेवताको मन्दिरहरूमा पशुपंथी बलि दिने प्रथा छ । नेपालमा मात्र दसैको केही दिनभित्र हजारौं लाखौं राँगा, बोका, खसी, च्यांग्रा, बंगुर, हाँस, कुखुरा मार्ने काम हुन्छ । ऋण लिएर भएपनि दसैभरि मासु, रक्सीसहित भोजभतेरमा नै समय खर्चिन्छ । धर्मको हिसाबले पनि बलि दिनु, पशुपंथीको मारकाट गर्नु, बढी मदिरा सेवन गरेर मातेर हिँड्नु एकदमै नराम्रो कुरा हो । त्यसैले देवीदेवतालाई पशुबलि चढाउने कार्यले धर्म, पुण्य लाग्दैन, बरु पाप लाग्दछ, देवीदेवताले पशुबलि माग्दैन, मानिसले नै चलाएको परम्परा हो । सम्य योरप र अमेरिकी देशहरूमा बलि दिने प्रथा आज छैन, समाप्त भइसकेको छ । हजारौं वर्षअघि मेकिसकोको एज्ञेक सम्यता, मिश्रको नील नदीको सम्यता, परम्परामा पनि पशुबलि मात्रै होइन, नरबलि पनि चढाउने प्रथा थियो । आज ज्ञानको संसारमा यो प्रथा समाप्त भइसकेको छ । अतः नेपालमा पनि नेपालीहरूले पशुबलि दिने प्रथालाई त्याग्नु पर्ने समाप्त गर्नुपर्ने बेला आइसकेको छ । भगवान्

दसै-तिहार मैत्रीयुक्त-सुखद् रहोस्,

ने. सं. ११३५ को उपलक्ष्यमा

सम्पूर्ण नेपालीहरूलाई हार्दिक शुभकामना ।

इन्द्रेणी वचत तथा ऋष्ण सहकारी संस्था लि.

गुरुजुधारा, काठमाडौं, फोन नं. ४३१५३४४,

फ्याक्स : ४३१०४५८

बुद्धको अहिसावादी धर्मका अनुयायी बौद्धहरूले यो पर्वलाई राजा अशोकले सूत्रपात गरेको धर्मविजया दशमी दिवसका रूपमा शुद्ध धार्मिक पर्वको रूपमा मनाउनु नै उत्तम हुन्छ ।

आश्विन शुक्लपक्ष दशमीको एकाविहान अनुकुल अनुसार केही समय ध्यान बसेर स्वपरिवार, स्वजन, ईष्टमित्रहरू सबैमा मंगल-मैत्री भावना ध्यान गर्ने त्यसपछि परिवार सदस्य सबै भगवान् बुद्धमूर्तिअगाडि बसेर पञ्चशील ग्रहण गर्ने बुद्धपूजा गर्ने त्यसपछि सबैको सुखशान्ति मंगल-कामना गर्दै पवित्र परित्राण-सूत्र पाठ गरौ । परित्राण-पाठ गरेको जल भवतु सबै मंगल ... र पाठ गरी वितरण गरिसकेपछि, परित्राण सुत्र हातमा बाँधिदिने गर्नु पर्दछ । सुत्र बाँधिदिन्दा पाठ गर्ने बौद्ध श्लोक यस प्रकारको छ-सबै बुद्धा बलप्पता पच्चेकानञ्च यं बलं, अरहन्तानञ्च तेजेनं रक्तं बन्धामि सब्बसो अर्थात् सबैलाई मंगल होस् । दशबलधारी सबै तथागतहरू प्रत्येक बुद्धहरू र अरहन्तहरूको तेज ज्ञान बलद्वारा सम्पूर्ण स्थानमा रक्षा बन्धन गन्यौ, सम्पूर्ण आपतविपत टाढा होस, सम्पूर्ण रोग नष्ट होस, विघ्न बाधा नपरोस, सुखी र दीर्घायु होओस् । अन्तमा सबैमा आफूले आर्जन गरेको पुण्य प्राप्त होस भनी पुण्यानुमोदन गर्नुपर्दछ । यसरी धार्मिक कार्य, सुत्रबन्धन समाप्त भएपछि सबै परिवारजन एकैस्थानमा जम्मा भई शाकाहारी भोजन, खीर, मिछान, फल आदि ग्रहण गर्ने । यसैगरी आफ्नो घरमा आउने नाताकुटुम्ब, ईष्टमित्रलाई पनि परित्राण सुत्र बाँधिदिने र शाकाहारी भोजन प्रदान गर्नु राम्रो हुन्छ । विश्वविपश्यनाचार्य श्री सत्यनारायण गोयन्काबाट संचालित दशदिने विपश्यना ध्यान शिविर आनन्दकुटी विद्यापीठ स्थानमा काठमाडौंमा विसं. २०४९ मा सहभागी भएपछि,

सोही वर्षदेखि परम्परागत विजया दशमी (दरौं) मनाउने प्रथालाई त्यागी, माथि उल्लेख गरिएको धर्मविजया दशमी दिवसको पद्धतिअनुसार मनाउँदै आएको आज २५ वर्ष भएको छ । मनमा ज्यादै आनन्द र सुखानुभूतिको अनुभूति प्राप्त हुन्छ । यो नै शुद्ध बौद्ध परम्परा हो । यो वर्षदेखि नै समस्त उपासक उपासिका एवं श्रद्धालुजनहरूलाई धर्मविजया दशमी दिवस सम्यक् रूपमा मनाउन आग्रह गर्दछु । भवतु सबै मंगल ।

**पाप कर्म (अकुशल कर्म) कहिल्यै नगर्नु
पुण्य (कुशल कर्म) गर्दै जानु ।
आफ्नो चित्तलाई (मन) शुद्ध गर्नु
यहि नै बुद्धको उपदेश हो ।**

बिश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुतलिसडक, काठमाडौं, नेपाल ।
फोन नं.: ४४३३४८९, ४०३००४४, ०९२२९२२३०

E-mail: vishwamotor@gmail.com

टोयोटा, मित्सुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकि इत्यादि गाडिका पार्ट्सहरूको लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

दसैन्तिहार मैत्रीयुक्त-सुखद् रहोस्

ने. सं. ११३५ को उपलक्ष्यमा

सम्पूर्ण नेपालीहरूलाई हार्दिक शुभकामना ।

राजधानी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

बागबजार, काठमाडौं ३१, फोन : ०१-४२९९२५२

अहिंसा दिवस बनोस् विजया दशमी

विनयराज वज्राचार्य, पाल्पा, brbinaya@yahoo.com

हट्यो सारा हिलो मैलो, हरायो पानीको वर्षा.....
मन्दै अनुकूल मौसम बनाउँदै यस वर्षको बडा दशै अर्थात् विजया दशमी घर आँगन माभ आइपुगेको छ ।

हाप्रो देशमा यो विजया दशमीको चाड मनाउने सिलसिलामा भगवती देवी माताका नाममा हजारौ हजार निरीह बोका, पाडा, हाँस, कुखुरा आदि पशुपन्थीहरूलाई बलि दिने धिनलाग्दो प्रथा कहिलदेखि प्रारम्भ भयो? यकिन नभए पनि अद्यावधि चलिरहेकै छ । सुत्करीका नाम पारी टाउको मैले खायाँ..... भन्ने जस्तै गरी भवानी दुर्गा माताको नाममा निरीह पशुपन्थीहरूको हत्या हिसा गरी बलि दिएर धर्म कमाउने, ती पशुपन्थीहरूको माँस खाएर रमाउने, पर्व मनाउने प्रचलन २१औं शताब्दीको सम्भ्य समाज, समृद्ध समाजका लागि कत्तिको सुहाउँदो कुरा हो, विचार गर्ने पर्छ ।

बली का नाममा अबोध पशु पन्थी का

हत्याहिसा गरी मठमन्दिरका पेटीहरू रगतको आहाल्ले रँगिंदा, पोतिंदा मन्दिरको शोभा बढ्द्दा? मन्दिर दर्शन गर्न आउने भक्तजनहरूको मनलाई शान्त बनाउला? आनन्दित तुल्याउला? अनि यी कहाली लाग्दो दृश्य देख्दा बालबालिकाहरूको कलिलो मनमा कस्तो छाप पर्ला, हामीले कहिल्यै त्यस तर्फ ध्यान दिन सकिरहेका छैनौ । कुनै अर्थमा पनि कुनै चाडपर्वको नाममा देवीदेवताहरूलाई निरीह पशुपन्थीहरूको बलि चढाउनु भक्तजनहरूको

अज्ञानीपना मात्र नभै मठमन्दिरहरूका पुरोहित पुजारीहरू, पढेलेखेका शिक्षित अनि विभिन्न ओहोदाका व्यक्तिहरूको अविवेकीपना, बुझेकर पनि बुझ पचाउने कामका अलावा मूर्खताको पराकाष्ठा बाहेक अरु केही होइन । हामी मनुष्य सरह पशुपन्थीहरूको पनि प्राण हुन्छ । मनुष्य सरह पशुपन्थीहरूलाई पनि आफ्नो प्राण प्यारो हुन्छ, मृत्युको भय जसरी मनुष्यलाई हुन्छ, पशुपन्थीहरूलाई पनि हुन्छ भन्ने हेक्का हामी विवेक भएका चेतनशील मनुष्यलाई अवश्य नै हुनुपर्छ । त्यसैले देवीदेवताका नाममा, चाडपर्वका नाममा, पशुबलिका नाममा पशुपन्थीको हत्याहिसा कत्तिको

जायज हो?

ए क च । टी
अ न्त र म न ले
सोचौ, आफ्नै
अन्तरमनसित
अन्तरत्रिया
गरौ ।

यो कुप्रथा, यो परम्परा अब हट्नु पर्छ, हटाउनु पर्दछ, हाम्रो मनमस्तिष्कबाट अनि व्यवहारबाट

पनि । पशुबलि, पशुहरूको हत्याहिसाले, मांस भक्षणले व्यक्ति, परिवार र समाजलाई उत्तेजित बनाउने, आक्रमक हुने, अशान्त, रोगी, दूर्बल र दुःखी बनाउने बाहेक शान्त, आनन्द र निरोगिता प्रदान गर्न कदापि सक्दैन । पशुबलि दिदैमा देवीदेवता प्रसन्न हुने, आशीष दिने अवश्य होइन । बरु यसको साटो, हाम्रो अन्तर्मनभित्र दहो गरी डेरा जमाएको काम, क्रोध, लोभ, अहंकार, मोहलाई, कुसंस्कारहरूलाई हटाउन सकेमा, सबै प्राणीहरूमा मैत्री,

दया र करुणाको भावना दर्शाई अहिसाको मार्ग अपनाउन सकेमा नै हामीले सुखशान्ति पाउन सक्नेछौं। एकले अर्कालाई शुभमंगल कामना गर्ने, शुभ-आशीर्वाद प्रदान गर्ने, आशीष ग्रहण गर्ने जस्ता सकारात्मक पक्षलाई हामीले निरन्तरता दिनै पर्दछ। यस्ता कुराले बरु सबैको मन आनन्दित हुनेछ र यस कुराबाट बरु देवीदेवताहरू प्रसन्न होलान् र आशीष देलान् भन्ने लाग्दछ। यसबाट नै विजया दशमीले सार्थकता पनि पाउनेछ।

बृद्ध मार्गीहरूले विजया दशमीलाई पृथक ढङ्गले मनाउने गर्दछन्। यसलाई हत्याहिसा आदि हिस्प्रक प्रवृत्तिलाई परित्याग गर्ने अहिसा दिवसका रूपमा मान्दछन्। यसै दिनमा सप्राट अशोकले आफू विजय हासिल गरेको कलिङ्ग युद्ध भूमिमा आफूबाट भएको नरसंहारबाट विचलित भई शस्त्रास्त्र परित्यागकासाथ हिसाको मार्ग परित्याग गरी अहिसाको मार्ग, बुद्ध-मार्गमा प्रविष्ट भएका थिए।

सप्राट अशोकले भगवान् बुद्ध परिनिर्वाण भएको दुई शताब्दीपछि भारतवर्षको मगध राज्यसत्ता सम्हालेका थिए। सप्राट अशोक राजा भएको चार वर्षपछि मात्र उनको राज्याभिषेक (ई.पू. २७५ वर्षअधि) भएको थियो। उनी अत्यन्त निर्दीयी, कुर तथा महात्वाकांक्षी शासक थिए। आफूनो राज्याभिषेकको आठौं वर्षमा राज्य विस्तार गर्ने क्रममा उनले त्यसबेलाको स्वतन्त्र राज्य एवं धनधार्यले सम्पन्न कलिङ्ग (वर्तमानमा भारतको उडिसाको दक्षिणी भाग) मा भीषण युद्ध लडेका थिए। सप्राट अशोकले त्यो युद्ध जिते, तर त्यो नै उनको अन्तिम लडाई सावित भयो।

सप्राट अशोकले त्यसबेला युद्ध त जिते तर युद्ध विजयका लागि कलिङ्ग युद्धभूमिमा भीषण रक्तपात एवं नरसंहार भयो। हजारौं हजार मानिसहरू हताहत भए। असंख्य मानिसहरू घाइते भए। सप्राट अशोकले युद्धभूमिमा मारिएका यत्रतत्र छारिएका अनगिन्ती सेनाहरूका विभित्स लाशहरू देखे, हजारौंको संख्यामा घाइते भएका योद्धाहरूका चित्कारहरू सुने। अनि मारिएका, घाइते भएका सैनिकहरूका आफन्तजनहरूको चित्कार, रोदन क्रच्चन देखे, सुने। युद्धभूमिको भयावह, कहालीलाग्दो एवं हृदयविदारक दृश्यले सप्राट अशोकको हृदय द्रवीभूत भयो। युद्धको परिणतिले उनलाई ठूलो पश्चाताप भयो। त्यसैबेला पहिलो पटक उनले बालक श्रामणेर निग्रोधबाट बुद्धका अमृतमय सत्य वचन-उपदेश सुने। श्रामणेर निग्रोधको उपदेशले उनको मन छोयो। शोकाकूल अशोकको हृदयलाई अत्यन्त

सहानुभूति मिल्यो, वर्षा समान शीतलता प्रदान गन्यो। अनि उनले ढृढ प्रतिज्ञा गरे कि अब उप्रान्त कुनै प्रकारले पनि शस्त्र उठाउने छैन, युद्ध गर्ने छैन, कसैको हत्यामा संलग्न हुने छैन। अनि आफ्नो सारा शस्त्रास्त्र परित्याग गरे। हिसादी कर्म बन्द गरे।

बुद्धधर्मअनुरूप जीवन जिउन सुरु गरे साथै सोहीअनुरूप नै जीवन व्यतीत गर्न संसारलाई अनुरोध गरे। निर्दयता र क्रुरताको अन्त्य भयो। शान्ति, सामाजिक प्रगति र धर्म प्रचारको युग सुरु भयो। त्यो अपूर्व घटना पनि आश्रित शुक्ल दशमीकै दिन घटेको थियो। त्यसै दिनदेखि यो दिन राष्ट्रिय अहिसा दिवस बन्न पुग्यो, मगध राज्यमा। अहिसा दिवसकै रूपमा पर्व मनाउन थालियो। सप्राट अशोक स्वयं यस अहिसा दिवसको पर्वमा सहभागी हुन्थे।

यो दिन धम्मविजय दिवस, अहिसा दिवस कहलिन थाल्यो। एशियाका समस्त बौद्ध देशहरूमा यसैअनुरूप अहिसा दिवसका रूपमा विजया दशमी मनाउन थालियो र वर्तमानमा पनि यसै अनुरूप मनाईन्छ। संसारको नैतिक इतिहासमा यही एउटा प्रमाण छ कि कुनै शासकले युद्ध र देश विजयलाई गलत ठहन्यायो। उनले अपराध बोधसहित पश्चाताप गरी युद्ध तथा राष्ट्र विजय गर्ने अभिलाषा नराञ्जन तथा युद्ध विजयपश्चात् युद्ध जीवनमा कालो दाग लाग्ने जस्ता पापको भागी नबन्न शिक्षा दिए। यिनले जन कल्याण र सुखका निम्नि आफूनो जीवन मात्र नभै आफ्नो सुपुत्र महिन्द्र र सुपुत्री संघमित्रालाई समेत सत्य र अहिसा बुद्धमार्गको प्रचार हेतु समर्पण गरिए। यसरी कालाशोक, चण्डाशोक सप्राट अशोक अन्तत्वगत्वा धर्माशोक बनेर प्रख्यात भए।

युगान्तरकारी महान सप्राट धर्माशोकप्रति नतमस्तक हुनै पर्दछ। यिनले शस्त्रास्त्र परित्याग गरी अहिसाको मार्ग रोजेको दिन आश्रित शुक्ल दशमीको दिनलाई पशुबलि दिने दिनका रूपमा नभै अहिसा दिवसका रूपमा धम्म विजया दशमी मनाउनु पर्दछ। अहिसा दिवस विजया दशमीको सुखद उपलक्ष्यमा समस्त पाठक वर्गको सुख, शान्ति, चिरायू र समृद्ध जीवनको लागि हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

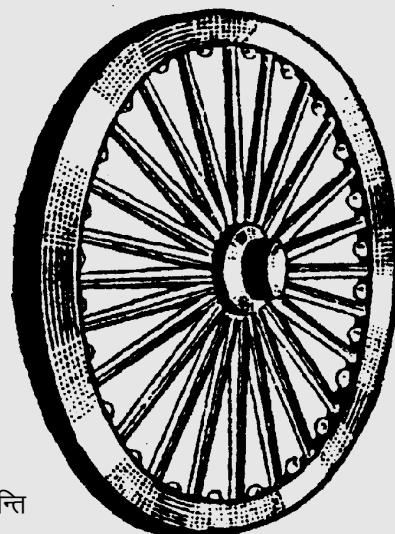
चिरं तिट्ठतु सद्बन्धो, लोको होतु सुखी सदा।

ग्रहण यायेन्

- राज शाक्य, ल.पू.

दुःख सुख यागु चक्र परिधि
 चाः चाः हिला च्वन जीवन पद्धति
 दुःखया मूल हाः लोभ तृष्णा मदयेकि
 राग दहं अलग्ग पलेस्वाँ चित्त व्वयेकि
     यायेत जीवन दुःख चक्रं मुक्ति
     ग्रहण यायेनु थ्व बुद्ध-अर्ति ।
 ईर्ष्या द्वेष अहं अकुशल कुनीति
 मनयात तये माल अलग्ग सुस्मृति
 स्वार्थता च्वयेकाः त्याग भावना दयेकि
 सूर्य थे समदृष्टिं खंकेगु सयेकि
     मजुइकेत जीवन सन्तापं दुःखी
     ग्रहण यायेनु थ्व बुद्ध-अर्ति ।
 ज्ञानया ज्योति रिस-राग न्हंकी
 मैत्री भावनां शत्रुयात त्याकी
 क्षमा भावं दोषीया दोष च्वयेकी
 उपेक्षा बर्लं तटस्थ च्वने फयेकी
     अंगीकार यायेत जीवनय सुखशान्ति
     ग्रहण यायेनु थ्व बुद्ध-अर्ति ।
 पञ्चशीलं चित्त परिष्कृत जुयेकि
 श्वास-प्रश्वास ध्यानं मन चिये फयेकि
 विपश्यना ध्यानं थःत थःम्हं म्हसिकि
 अनित्य दुःख अनात्मा स्मृति दयेकि
     जुयेत जन्म जरा मरणं मुक्ति
     ग्रहण यायेनु थ्व बुद्ध-अर्ति ।

थः भिंसा हैं सुख

- हेरारत्न शाक्य

युवक बौद्ध मण्डल

दुःख सुयां हे मयः
 सुख जक हे यः
 अयनं सुख अथे मवः
 दुःख सिया हे जक वः

धाइ मनुखं सुख दैगु खःसा
 न्व्याकव थाकुसां तापासां
 सुख कायेत कुतः मयासा
 सुखं गथे तयजू यावै धाःसा

थःसुखं च्वनेत नं पासा
 थः हे मभिंक दझमखु स्वसा
 दइ अथे मेपिन्त नं भिंकुसा
 सुखं हे लसकुस याइ पासा

नये साकक पुने यइपुक
 जुइ, च्वने न्व्याइपुक
 यःपि नाप च्वने मंदयेकं
 अयसां कालं पाच्यू वै ग्यानपुकक

दसैं-तिहार मैत्रीयुक्त-सुखद् रहोस् ने. सं. ११३५ को
 उपलक्ष्यमा सम्पूर्ण नेपालीहरूलाई हार्दिक
 शुभकामना ।

सुनौलो कीर्तिपुर बचत तथा ऋष्ण सहकारी संस्था लि.
 नगाउँ दोबाटो, नयाँ बजार, कीर्तिपुर

बौद्ध गतिविधि

परियति प्रेरणा पुरस्कार एवं अभिभावक दिवस सम्पन्न

१४ भाद्र, काठमाडौं। मातातीर्थ बौद्ध परियति शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई २०६९/७० सालको परियति प्रेरणा पुरस्कार वितरण कार्यक्रम युथ धर्म परिवारको आयोजनामा सम्पन्न भएको छ। विद्यार्थीलाई हौसला बढाउन र उत्तीर्ण भएको अवसरमा 'अभिभावक दिवस' मनाइएको कार्यक्रमको मुख्य विशेषता हो। बुद्धशिक्षा परियति पढेर नैतिकवान बनेका विद्यार्थीहरूले आ-आफ्ना अभिभावकहरूको मुख हेर्न अर्थात् मिठाई प्रदान गरी पहिलो गुरुको पदमा राखी बन्दना समेत गरे।

कार्यक्रममा सभापति अ.ने.भि. महासंघका उपाध्यक्ष भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थाविर, प्रमुख अतिथिको नेपाल बौद्ध परियति शिक्षा परिषदका सचिव भिक्षु निग्रोध स्थविर, त्यस्तै विशेष अतिथिमा बौद्ध महिला संघका अध्यक्ष डा. केशरीलक्ष्मी मानन्धर र अतिथिहरूमा भिक्षु तपस्सी, भिक्षु अशोक, बुद्धरत्न महर्जन, अमीररत्न डंगोल, आरती रंजित रहनुभएको थियो। कार्यक्रममा परियति विद्यार्थीहरूबाट विभिन्न अर्थपूर्ण र मनोरञ्जनका प्रतिभाहरु ज्ञानमाला भजन, नृत्य, कविता, मन्त्रव्यहरु प्रस्तुत गरेका थिए।

कार्यक्रमप्रति उपस्थित सम्पूर्ण उपासक उपासिकाहरू तथा अभिभावकहरूको सकारात्मक प्रतिक्रिया रहेको पाइयो। तीमध्ये एक परियति विद्यार्थी मन्जिलका अभिभावकले यस कार्यक्रमको सम्पूर्ण पक्षहरूबाट परियति शिक्षा पढन र पढाउन प्रोत्साहित भएको साथै अति आवश्यक भएको बताउँदै आफ्नो जीवन कालमा एक अविस्मरणीय क्षण रहेको बताउनुभयो।

युथ धर्म परिवार, मातातीर्थले आयोजना गरेको सो कार्यक्रममा उपस्थित सम्पूर्ण महानुभावहरूमा सम्पन्न कार्यक्रमबाट अत्यन्त सकारात्मक प्रभाव परेको र नौलो कुराको अनुभव भएको बताउनुभयो। यसरी उक्त कार्यक्रम सबैको प्रेरणाको श्रोतको रूपमा भव्यताका साथ सफल भएको छ। हाल सो परियति शिक्षामा ६० जना विद्यार्थीहरू नियमित रूपमा अध्ययनरत रहेको कार्यक्रमका संयोजक दिलदेवी महर्जनले बताउनुभयो। (प्रस्तुति- पियदस्सी)

सुवर्ण शाक्यलाई अभिनन्दन

२८ भाद्र, काठमाडौं।

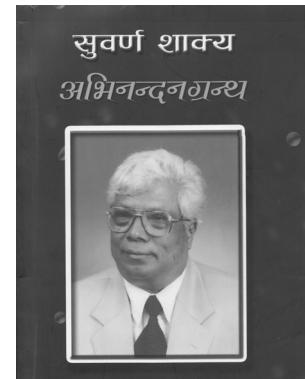
बुद्धधर्म, नेपाल र नेपाली भाषाको साहित्य, संस्कृति र शिक्षाको क्षेत्रमा उल्लेखनीय यो गदान पु-याउनुभएका प्राध्यापक, विद्वान एवं लेखक सुवर्ण शाक्यलाई नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठानको हलमा वृहत रूपमा अभिनन्दन गरियो।

७७ वर्ष उमेर पार गर्नुभएको अवसरमा उहाँलाई नेवारी परम्पराअनुरूप जंकु (भीमरथारोहण) नगरी उहाँलाई सार्वजनिक अभिनन्दन गरिएको हो। उहाँले पढाएका विद्यार्थीहरूको तर्फबाट वृहत अभिनन्दन गरिएको हो। सो अवसरमा अभिनन्दित व्यक्तित्व शाक्यले आफूलाई अभिनन्दन गर्न सबैप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्नुभयो।

ने पाल भाषा

परिषद्का अध्यक्ष एवं वरिष्ठ साहित्यकार फणिन्द्ररत्न वज्राचार्यले शाक्यको बहुआयामिक व्यक्तित्वको चर्चा गर्नुभयो। सो अवसरमा सुवर्ण शाक्यको जीवनको विविध पक्षलाई समेटिएको "सुवर्ण शाक्य अभिनन्दन ग्रन्थ"

सार्वजनिक गरिएको थियो। कवि राजभाई जकमीले शाक्यको व्यक्तित्वबाट लेखिएको कविता वाचन गर्नुभएको सो कार्यक्रममा चलचित्र निर्माता यादव खरेल, प्रा. डा तेजरत्न कंसाकार, समारोहका सभापति फ्रान्सु भिक्षु धर्मशोभनलगायतले सुवर्ण शाक्यले पुन्याउनुभएको योगदानको विविध पक्षको चर्चा गर्दै आ-आफ्नो भनाई राख्नुभयो।

आनापानसति प्रस्थान त बाख-मुज्या

२८ भाद्र यै, यंलगाः ५ । स्वयम्भू सिद्धार्थ सतकया
‘मेत्तागार’ स सुथः घौछि आनापान (=सासः दुहॉं पिहॉं
ल्हायुगु) ध्यान विपश्यना ध्यान गुरु शीलबहादुर वज्राचार्यपाखे
न्व्याकेद्युकाः बाखं दबूया बाखं मुँज्या न्व्याःगु खः । बाखं
मुँज्याय न्हापां सभासद् बाखं दबूया नायः भाजु लक्षण
राजवंशी थःगु न्हूगु बाखं बनाः न्यंका दिल । अनं लिउ
१) अमीर मैया २) केदार ‘सितु’ ३) सरस्वती तुलाधर
४) नारद वज्राचार्य ५) कृष्णभक्त 'बोदे' ६) श्री भक्त जोशी
७) निजिरोश न्याछ्यौं ८) भगतदास श्रेष्ठ ९) पुष्कर माथेमा
(गो.प.सं. प्रमुख) १०) मोतीलक्ष्मी शाक्य, ११) मोहिनी
चित्रकार १२) रैरभ शाक्य १३) अर्पणा प्रधान १४) गोविन्दमान
श्रेष्ठ १५) भक्तबहादुर शाक्य १६) मेनुका तुलाधर १७) राज
सायमि १८) विमल प्रभा वज्राचार्य १९) मानिक उदाय
२०) पुष्परत्न ताम्राकार स्वीटहर्ट २१) विमला शाक्य
२२) पुष्परत्न तुलाधर २३) राजा शाक्यपिसं बाखं बना न्यंकादिल ।

बाखं मुँज्या-न्हापां राजा शाक्य न्व्याकाः बाखं
च्वमि कलाकार भाजु शरदकसाःयात लःल्हाना ब्यूगु खः ।
बाखं मुँज्या भाजु लक्षण राजवंशीया सभापतित्वय
न्व्याःगुखः । सभापति ‘मेत्तागार’ या संस्थापक भाजु शान्तरत्न
शाक्यं बाखं साहित्य च्वन्व्याकेगुलि महत्त्वपूर्ण ‘आनापान
ध्यान’ समेत तयाः ग्वाहालि याःगु न्हूगु पलाःयात च्वछाया
दिसे सकल छँजः पिन्त सुभाय देषाना दिल ।

त्रिरत्न मानन्धरलाई पितृशोक

७ आश्विन, काठमाडौं । युवा बौद्ध समूहका निर्वत्तमान
अध्यक्ष, विभिन्न बौद्ध संघसंस्था, प्राज्ञिक क्षेत्र, परियति
क्षेत्रमा आवद्ध सह-प्राध्यापक त्रिरत्न मानन्धरका पिता
पूर्णबहादुर मानन्धर ८२ वर्षको उमेरमा दिवंगत हुनुभयो ।

भिक्षु संघबाट परित्राण पाठसहित मृतक वस्त्र दान
गरी बौद्ध परम्परा अनुसार कंकेश्वरीमा अन्तिम संस्कार
गरिएका चस्वाँद्वं निवासी दिवंगत उपासकको ३ जना छोर
१, ५ छोरी छन् । आनन्दभूमि परिवार दिवंगत उपासकको
सुगतिसहित निर्वाण कामना गरी शोक-सन्तत्प्ल परिवारप्रति
धैर्यधारणार्थ समवेदना व्यक्त गर्दछ ।

बौद्ध वृद्धाश्रम बनेपालाई सहयोग

दिवंगत भिक्षु सुमंगल महास्थविरबाट स्थापित तथा
हाल बुद्धविहार भृकुटीमण्डपबाट संरक्षित बनेपाको बौद्ध
वृद्धाश्रमलाई भौतिक पूर्वाधार, आश्रम संचालनार्थ कुनै पनि
रूपमा श्रद्धालु दाताहरूबाट सहयोगको आवश्यकता रहेको छ,
यहाँहरूको आर्थिक सहयोगले मात्र आश्रमलाई निरन्तरता दिन
सकिने भएकाले वृद्धाश्रम सहयोगको अपेक्षा राख्दछ ।

यसैक्रममा वृद्धाश्रमका लागि सहयोग गर्ने निम्न
दाताहरूलाई वृद्धाश्रमको तर्फबाट हार्दिक साधुवाद व्यक्त गर्दछ ।

- १) वृद्धाश्रमलाई आवश्यक सोलार बति व्यवस्था गर्नुहुने
जिल्ला विकास समिति कार्यालय, काम्रेका योजना, अनुगमन
तथा प्रशासकीय अधिकृत अग्निप्रसाद अधिकारी, उर्जा
तथा वातावरण अधिकृत संजीव कुमार लाल, श्रोत
व्यवस्थापन केन्द्र (रिमेक) धुलिखेलका मुक्तिनाथ तौजले ।
- २) दिवंगत धर्मकार्यजितको शतवर्षीकी जन्मदिवसको उपलक्ष्यमा

भोजन दान, प्रेशर कुकुरलगायत सामग्री दान गर्नुहुने प्रा.
हरिप्रसाद तथा पूर्णकेशरी कार्यजित सपरिवा, बनेपा ।
उहाँहरूले विगतमा आश्रमका लागि रु. ८४,०००/- को
अक्षय कोष स्थापना गर्नुभएको थियो ।

- ३) हिराबहादुर बादे, ठिमी- रु. ३,०००/-
- ४) गंगादेवी श्रेष्ठ, धुलिखेल- रु. २,५००/-
- ५) प्रेमरत्न शाक्य, शाक्य पाउरोटी-बनेपा रु. २,०००/-
- ६) शेरबहादुर सुवाल, बनेपा- रु. ५००/-

सहयोगार्थ सम्पर्क:

बौद्ध वृद्धाश्रम, बनेपा

फोन: ०११-६६२८४९, (तीन दोबाटो हुँदै नालाजाने ध्यानमार्ग)

नगर सम्पर्क : बुद्धविहार भृकुटीमण्डप

फोन: ९८५१०४६१८८, ४२२६७०२